MALMÖ HÖGSKOLA
Hälsa och samhälle

FADERSKAP I ETT NYTT LAND

EN KVALITATIV STUDIE OM FÖRÄNDRADE FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FADERSKAP

BYLUND, HANNES

C- uppsats
1205SA
Socionomprogrammet
Maj 2009

Malmö högskola
Hälsa och samhälle
205 05 Malmö
e-post: info@hs.mah.se

FATHERHOOD IN A NEW COUNTRY

A QUALITATIVE STUDY ABOUT CHANGING CONDITIONS FOR FATHERHOOD

BYLUND, HANNES

Bylund, H. Faderskap i ett nytt land. En kvalitativ studie om förändrade förutsättningar för faderskap. *Examensarbete i socialt arbete 15 poäng*. Malmö Högskola: Hälsa och Samhälle, enheten för socialt arbete, 2009.

Abstract

This thesis focuses on immigrant fathers and the specific situation they face arriving in Sweden. The purpose of this study is to examine various systemic obstacles and eventual possibilities these fathers may encounter in the new country and how they affect their fatherhood. The paper is based on four interviews, with three men and one woman, who work with immigrant fathers partly in parenting educational programs. The informants' professional background varies. Two of them work within the medical services, one of them works within the social services and one is an educated COPE (a parental educational program) group leader. The study is based on information achieved from these professionals and previous research that has been published in this area. The results of the study have been categorized into four main themes that have been discussed throughout the thesis. These include the changing of fathering roles as a result of structural barriers such as unemployment and segregation. Many immigrant fathers feel that they loose their traditional role of a father as breadwinner and head of the family. In my ambition to understand this phenomenon I have used social constructivist theories. These theories point out that the meaning assigned to fatherhood is socially and culturally constructed. A second theme is about the fear that their children will be taken away from them that many immigrant fathers experience. These feelings are also explained by structural barriers such as segregation. The loss of meaningful encounters between immigrant fathers and native Swedish fathers result in distances between different groups of people which might lead to stereotypic images of each other. The loss of encounters between different groups of people is a third theme that has been discussed in this thesis.

Nyckelord: faderskap, immigration, föräldraroll, segregering, utanförskap

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING 5
2. SYFTE 5
3. FRÅGESTÄLLNING 6
– Hur påverkas invandrade mäns faderskap av olika hinder och eventuella möjligheter i mötet med det nya landet? 6
4. METOD 6
4.1 Forskningsintresse 6
4.2 Urval 6
4.2.1 Informanter 7
4.2.2 Målgrupp 7
4.3 Datamaterial och datainsamling 8
4.3.1 Intervjuer 8
4.4 Resultatbearbetning, analys och kodning 9
4.4.1 Resultatbearbetning och analys och kodning 9
4.4.2 Kodning av materialet 9
4.5 Etiska överväganden 10
4.5.1 Den etiska prövningen 10
4.5.2 Etiska överväganden i mitt arbete 10
4.6 Begränsningar, validitet och avgränsningar 10
4.6.1 Metodologiska begränsningar och validitet 11
4.6.2 Avgränsningar 11
5. TIDIGARE FORSKNING 11
5.1 Västerländsk forskning kring faderskap 12
5.1.1 Från bondesamhälle till industrisamhälle 12
5.1.2 Funktionalismen, folkhemmet och söndagspappan 12
5.1.3 Från söndagspappa till fritidspappa 13
5.1.4 Modernisering och höjd levnadsstandard 13
5.1.5 1980 talet och framåt 13
5.1.6 Den nya fadern i praktiken 13
5.1.7 Sammanfattning 14
5.2 Forskning om invandring och faderskap 14
5.2.1 Kulturkrock och den nya fadersrollen 15
5.2.2 Hinder 16
5.2.3 Möjligheter 17
6. TEORI 17
6.1 Social konstruktivism 17
6.1.1 Faderskapet som social konstruktion 17
6.1.2 Diskurs och subjektivitet 18
6.1.3 Bilder av den ”dåliga fadern” 18
6.2 Etnicitet, begreppet invandrare och segregering 19
6.2.1 Begreppet invandrare och etnicitet 19
6.2.2 Bostadssegregation 20
6.2.3 Bilder av ”de andra” 21
6.3 Analytiska begrepp 21
7. RESULTAT OCH ANALYS 22
7.1 Skiftande roller 22
7.1.1 Arbetslöshet och brist på sysselsättning 22
7.1.2 En ny fadersroll 24
7.2 Känslor av rädsla 27

7.3 Avsaknaden av ett möte 29
7.4 Positiva upplevelser 32
7.4.1 Nya möjligheter 32
8. SAMMANFATTNING 33
9. SLUTDISKUSSION 34
LITTERATUR 37
BILAGA 39

1. INLEDNING

Att flytta till ett nytt land innebär att hitta en ny bostad för sig och sin familj, att skaffa ett nytt jobb, att lära sig ett främmande språk och att anpassa sig till en ny social och kulturell miljö. Denna nya utmanande situation kan för många invandrade fäder innebära stora svårigheter och påverkar på olika sätt deras faderskap. Det är dessa män, tillika fäder, som denna uppsats handlar om. Ett sätt att försöka förstå de problem som kan uppstå är att fokusera på negativa konsekvenser av invandringen och koppla ihop olika riskfaktorer med uppkomsten av en *kulturkrock*. Jag har i stället fokuserat på de strukturella hinder och eventuella möjligheter som invandrade män ställs inför i det nya landet. Att inte kunna försörja sin familj eller att behöva fråga sitt barn om hjälp att översätta ett brev från en myndighet kan vara exempel på faktorer som gör att de kan ifrågasätta principer och föreställningar kring sitt eget faderskap. Men invandringen kan också ge dessa fäder tillfälle att omvärdera faderskapets betydelser och det kan ge dem en möjlighet att *återupptäcka* sig själva som fäder och som män.

De egna upplevelserna och erfarenheterna, som är en del av ens liv, präglar starkt hur man själv är som person och vad man har för idéer och värderingar kring sitt eget faderskap. Vidare ger detta perspektiv en inblick i den stora mångfald och erfarenhetsrikedom som finns representerad i dagens Sverige. Något som jag tror är viktigt för samhället att ta vara på i en strävan att motverka de stereotypa uppfattningar som finns om pappor med invandrarbakgrund. En bild som ofta präglas av en uppdelning av *vi* och *dem* där *den andra* gång på gång målas upp som avvikande och huvudsakligen förekommer i negativa sammanhang. Ett exempel är i nyhetsmedia där invandrade fäder ofta framställs som frånvarande och auktoritära i sitt faderskap, inte minst i den aktuella debatten kring hedersproblematiken.

Förra året kom jag i kontakt med två personer, en psykolog och en socionom, som tillsammans har startat en COPE-grupp för pappor som nyligen har kommit till Sverige från ett annat land. Denna grupp startades i syfte att ge dessa pappor stöd i sin roll som föräldrar och även att skapa ett forum där frågor kring flyktingskap, invandring och faderskap kunde diskuteras. Det var under en diskussion med en av dessa personer om denna COPE grupp som idén till denna uppsats väcktes.

2. SYFTE

Syftet med denna studie är att undersöka hur hinder och eventuella möjligheter som invandrade män ställs inför i det nya landet påverkar det egna faderskapet. Med invandring menar jag här den specifika situation som individer och familjer ställs inför när de flyttar till ett nytt land.

3. FRÅGESTÄLLNING

Den fråga jag söker svar på är följande:

- Hur påverkas invandrade mäns faderskap av olika hinder och eventuella möjligheter i mötet med det nya landet?

4. METOD

Metodavsnittet är uppdelat i sex olika huvudområden *Forskningsintresse*, *Urval*, *Datamaterial* och *datainsamling, Resultatbearbetning*, *analys & kodning, Etiska överväganden och Begränsningar, validitet & avgränsningar.*

4.1 Forskningsintresse

Rosengren & Arvidson (2002) talar i sin bok Sociologisk metodik om tre olika typer av forskningsintressen, nämligen det utforskande, det beskrivande och det förklarande intresset. Kortfattat kan man säga att undersökningsformen för det utforskande forskningsintresset ofta innebär att man gör en fältstudie ute i samhället. Det vill säga att man genom till exempel samtalsintervjuer samlar data om det sociala fenomen man vill undersöka (a a). Den frågeställning som jag har i mitt arbete anser jag passar bäst ihop med det forskningsintresse som utgår ifrån en utforskande strategi. Jag vill utforska och försöka förstå hur olika hinder och möjligheter kan påverka faderskapet hos fäder som har invandrat till Sverige från ett annat land. Det är en undersökningsform som passar bra in på min studie då den handlar om människors upplevelser och attityder i samspel med sociala processer och sociala förändringar. Min uppsats är en kvalitativ studie vilket innebär att jag stävar efter att skapa en djupare försåelse för fenomenet (Boolsen, 2007).

4.2 Urval

En primär målsättning med studien var att nå individers egna upplevelser och erfarenheter av det egna faderskapet. Jag hade haft möjlighet att få träffa och intervjua ett antal invandrade fäder som har deltagit i en COPE grupp under ledning av en psykolog och en socionom som arbetar inom hälso- och sjukvården i Malmö. Detta visade sig dock vara problematiskt att genomföra på grund av svårigheter vad gäller etiska överväganden. I den etiska prövningen ansågs det vara problematiskt att dessa personer är patienter inskrivna för behandling inom sjukvården. Några av dessa informanter saknade dessutom svenskt medborgarskap och som student vid Malmö Högskola är du inte tillåten att intervjua personer som saknar uppehållstillstånd. Jag kommer att behandla detta ytterligare i avsnittet etiska överväganden.

Ytterligare försök gjordes att få tag på informanter som passade väl in på studiens syfte. Detta visade sig dock vara svårt, mycket på grund av det begränsade tidsutrymmet. Intervjuer som handlar om människors personliga upplevelser och erfarenheter kräver ofta att en viss relation har etablerats mellan intervjuare och informant (Starrin & Renck, 1996), en relation som underlättar för informanten att känna sig trygg och säker och som gör att han/hon vågar prata om ämnen av stor personlig prägel. Detta är något som i sin tur kräver en lång och noggrann urvalsprocess.

I slutändan kände jag mig ändå tvungen att ändra på studiens syfte till att i stället handla om olika yrkespersoners berättelser om faderskap hos personer som har invandrat till Sverige. För att behålla studiens utforskande ansats kom det fortsatta valet av informanter att präglas av en strävan att hitta personer som vet så mycket som möjligt om det fenomen som skall undersökas.

4.2.1 Informanter

Nedan följer en kort beskrivning av de informanter som deltog i studien. Informant 1 är utbildad socionom och arbetar för närvarande som kurator och psykoterapeut. Han har tidigare även arbetat som socialsekreterare och som kurator inom vuxenpsykiatrin. Informant 1 har tillsammans med informant 2, som arbetar som psykolog vid samma arbetsplats, nyligen startat en COPE grupp för pappor. Informant 3 är utbildad COPE ledare och håller i kurser på svenska och arabiska och håller även på att utbilda sig till socionom. Han har nu som målsättning att starta en COPE grupp med män med invandrarbakgrund. Informant 4 är utbildad socialpedagog och är anställd som socialrådgivare vid en stadsdelsförvaltning i Malmö. Hon arbetar uteslutande med arabisktalande muslimska familjer i pedagogiskt syfte utifrån tre dimensioner, nämligen hemmet, fritiden och skolan. Ofta handlar det om stöd för att anpassa sig till det svenska samhället och att stärka dessa personer i deras roll som föräldrar.

Mina informanter kommer ursprungligen från andra länder än Sverige men de har bott och arbetat här under en lång tidsperiod. Därför är mina informanter i de flesta fall mer integrerade i det svenska samhället än den målgrupp som deras berättelser handlar om. Jag har utvecklat detta ytterligare under rubriken *målgrupp* nedan. Det förekommer dock i arbetet att informanternas egna erfarenheter och upplevelser ger intressanta kopplingar till deras beskrivningar av faderskap hos de pappor som de möter i sitt dagliga arbete. T.ex. har alla informanter egna erfarenheter av hur det är att ha sitt ursprung i ett annat land och hur det är att vara förälder. Således kommer informationen både ur ett personligt och professionellt perspektiv. Enligt Rosengren & Arvidsson (2002) gäller det att man i valet av studieobjekt hela tiden strävar efter att hitta en person som kan ge en så annorlunda syn på ämnet som möjligt. Därför har jag valt informanter där geografiskt ursprung, social, yrkes-, könsmässig och åldersmässig bakgrund varierar. Detta ser jag som någonting positivt då det leder till att olika aspekter av fenomenet lyfts fram (a a).

Fram för allt arbetar mina informanter mycket nära den målgrupp som studien handlar om, d.v.s. fäder som har flyttat till Sverige från ett annat land, ett arbete som medför ett möte människor emellan som alla informanter betraktar mer eller mindre olika beroende på vilken yrkeskategori de tillhör. De yrkeskategorier som är representerade i studien är en socionom, en psykolog, en utbildad COPE – gruppledare och en socialpedagog. Något som de alla har gemensamt är att de har gått en utbildning i COPE och leder eller har lett föräldrautbildningar för pappor med invandrarbakgrund. COPE är ett föräldrautbildningsprogram från Kanada som erbjuder verktyg till föräldrar som upplever att de är i behov av stöd i att hantera typiska vardagsproblem och konfliktsituationer med sina barn.

4.2.2 Målgrupp

De individer eller grupper av individer som mina informanters berättelser handlar om har olika religiös, språklig, kulturell, och socioekonomisk bakgrund. Det är olika individer som mina informanter möter och har mött i sitt arbete inom

psykiatrin, socialtjänsten, ideella föreningar samt i föräldrautbildningar (COPE). På grund av mina informanters yrkesmässiga inriktning har målgruppen för studien till stor del kommit att utgöras av grupper av invandrare från länder i Mellanöstern. Det handlar ofta om grupper av invandrare som på grund av krig, förföljelse eller andra missförhållanden har tvingats att flytta till ett annat land. Det är på olika sätt mycket utsatta grupper som här i Sverige många gånger drabbas av arbetslöshet, trångboddhet, diskriminering eller utanförskap. Detta är faktorer som kan ha inverkan på deras roll som föräldrar.

Att målgruppen för studien är stor kan vara positivt då det är många individers upplevelser och erfarenheter som lyfts fram, vilket i sin tur gör det lättare att belysa de gemensamma faktorer som kan vara viktiga att understryka. Men en sådan målgrupp ger också stora variationer, vilket gör det omöjligt att dra slutsatser om individer eller grupper av individer från en specifik plats. Alla människor har olika stora möjligheter att anpassa sig och sin situation i det nya landet, något som har en stor inverkan på föräldraskapet.

4.3 Datamaterial och datainsamling

Uppsatsen bygger på fyra kvalitativa intervjuer. Jag ser den kvalitativa intervjumetoden som lämplig att använda i min studie då jag strävar efter att upptäcka och identifiera nya företeelser av ett fenomen (Starrin & Renck, 1996). Jag är ute efter dessa individers berättelser om upplevelser och erfarenheter av faderskap hos fäder som har invandrat till Sverige. Djupgående intervjuer är därför ett passande verktyg för att skapa förutsättningar för dessa personer att diskutera och utveckla sina resonemang. Min förkunskap och förförståelse om fenomenet blir min guide till intervjuerna men sätts inom parantes för att kunna ta tillvara på *ny* kunskap (a a).

4.3.1 Intervjuer

I min roll som intervjuare har jag försökt underlätta för informanten att ge ett så sammanhängande och förståeligt resonemang som möjligt. Detta genom att, i den mån det har varit möjligt, främja intervjupersonens vilja och strävan att berätta. Jag har försökt att skapa ett så tryggt och lugnt intervjuklimat som möjligt, något som förhoppningsvis har underlättat uppriktiga svar på de frågor som ställts. Frågorna har varit så öppna som möjligt i syfte att samla in spontan information om företeelser och attityder. Denna metod innebär att jag som intervjuare har utvecklat, anpassat och följt upp det som är användbart i intervjusituationen och försökt förhålla mig till det centrala syftet med studien. Tidigare frågor och svar har här fungerat som vägvisare för fortsatta frågor och svar, något som har krävt min fantasi, uppmärksamhet och vakenhet (Starrin & Renck, 1996).

Jag har använt mig av en intervjuguide som hjälp att få svar på de frågor som jag har ställt i min studie. I samband med skapandet av intervjuguiden funderarde jag mycket över vad som var intressant eller problematiskt i det ämne jag har valt. Alla frågor som kom upp skrevs ned och sorterades under olika teman. Intervjuguiden innehöll på så sätt olika ämnesområden som var viktiga att avtäcka under intervjun (Starrin & Renck, 1996).

Alla intervjuer spelades in på diktafon och transkriberades av uppsatsens författare. Alla informanter var tydligt informerade om studiens syfte och att deras deltagande var frivilligt och kunde avbrytas när som helst utan närmare förklaring.

Intervju med informant 1 skedde på personens arbetsplats i ett avskilt rum. Intervju med informant 2 skedde på liknande sätt. Båda dessa intervjuer varade i cirka en och en halv timma. Informant 1 och 2 är ytligt bekanta till mig sedan tidigare, dock endast i sin roll som yrkespersoner. Detta kan ha haft både en positiv och negativ inverkan på intervjuklimatet. Å ena sidan var intervjuerna avslappnade och fria vilket kan ha underlättat grundliga och ärliga svar. Å andra sidan kan själva bekantskapen ha haft en motsatt effekt och i stället medverkat till att frågor av stort intresse kan ha varit svåra för mig att ställa och svåra att få svar på. Det kan också ha varit problematiskt om informanterna gav de svar som de tror jag förväntade mig (Starrin & Renck, 1996). Intervjun med informant 3 ägde rum i personens föreningslokal under dagtid, också här i ett avskilt rum. I ett rum brevid hölls språkundervisning för ett tiotal barn. Trots att dessa två rum endast åtskildes av ett tunt glasfönster innebar dessa ljud inget störande moment. Denna intervju varade i cirka en timma. Intervjun med informant 4 genomfördes i ett avskilt samtalsrum på informantens arbetsplats. Den pågick i en timma och tjugo minuter utan paus och innehöll inga störande moment.

4.4 Resultatbearbetning, analys och kodning

Nedan följer en beskrivning av hur jag har bearbetat, tolkat och kodat mitt material.

4.4.1 Resultatbearbetning och analys

I enlighet med vad som är typiskt för den kvalitativa metoden så har insamlandet och analysen av studiens material under hela förloppet varit nära sammankopplade. Tolkningen av materialet skedde redan första gången då intervjuerna ägde rum och fortsatte sedan under hela studiens gång (Rosengren och Arvidsson, 2002). Den huvudsakliga tolkningen av materialet har dock skett i arbetet med de transkriberingar som de kvalitativa intervjuerna resulterade i. En stor del av den tid som jag har ägnat denna uppsats har gått åt till att bekanta mig med och engagera mig i detta material. Med hjälp av ljudinspelningar, transkriberingar och dator har jag hanterat materialet på ett sätt som har gett det slutgiltiga resultatet.

Vid transkriberingen av intervjumaterialet har jag, utöver frågor och svar, dokumenterat de lingvistiska och paralingvistiska drag som framträder regelbundet under intervjun men som lätt kan glömmas bort i skriven text. Det vill säga pauser, avbrytande, avbrott och när man talar i mun på varandra. Detta i enlighet med att jag ser intervjun som en språklig händelse och interaktion mellan individer som reagerar på och påverkar varandra (Starrin & Renck, 1996). Förekomsten av ljud har i några enstaka fall haft betydelse för intervjupersonen och har därför dokumenterats. Detta är viktigt då citat som kan knytas till olika ljud (t.ex. skratt) kan ha olika betydelse och därför tolkas på olika sätt (Boolsen, 2007). En noggrann dokumentation av intervjuerna har varit nödvändig för att tolkningen av materialet skall bli så meningsfull som möjligt.

4.4.2 Kodning av materialet

Mina kodningsprinciper d.v.s. hur textdelar har urskiljts och kopplats samman, har varit relativt öppen och jag har inte följt någon bestämd analysteknik. Arbetet har varit mer induktivt och jag har litat till mina egna färdigheter i analysen av materialet (Boolsen, 2007). Jag har läst dessa texter flera gånger och därmed skapat mig en helhetsbild av intervjuerna. Därefter har jag letat efter mönster och betydelser jag finner intressanta och som svarar mot studiens syfte och

frågeställningar. Dessa mönster och betydelser har jag sorterat i olika ämnen som tillsammans har utgjort formen för mitt resultat och min analys. De olika ämnena är *arbetslöshet och skiftande fadersroller*, *känslor av rädsla*, *avsaknaden av ett möte* samt *positiva upplevelser*.

4.5 Etiska överväganden

Nedan följer en redogörelse för de etiska överväganden som jag har gjort i mitt arbete.

4.5.1 Den etiska prövningen

Som jag nämnde tidigare i uppsatsen var det svårt för mig att få ett godkännande av den etiska prövningskommittén när det gäller studiens ursprungliga syfte. Det vill säga att ta del av nyanlända fäders egna upplevelser och erfarenheter av sitt faderskap. Detta beror på att studenter vid Malmö Högskola, av etiska skäl, inte har möjlighet att intervjua personer som saknar uppehållstillstånd. Många av mina tilltänkta informanter tillhörde denna grupp. Argumentet bakom detta ställningstagande är att de tillhör en extra utsatt grupp. Det finns således en risk att avsaknaden av uppehållstillstånd kan placera dem i en underordnad position. En position i vilken de kan känna sig tvingade att ställa upp i studien i förhoppning att det skall öka deras chanser att få stanna i Sverige. Jag förstår detta resonemang men delar inte den åsikten. Jag håller med om att personer utan uppehållstillstånd är en extra utsatt grupp i samhället. En grupp som på många olika håll är uteslutna ur samhället, på bostadsmarknaden, i arbetslivet och i det politiska och sociala livet. Många familjer kan hamna i en situation av lång väntan och frustration då de inte vet om de får stanna eller inte. Det är även en grupp som sällan får komma till tals. Denna regel undergräver ytterligare deras möjligheter att, genom sina erfarenheter och mycket värdefulla åsikter, påverka samhället. Vidare anser jag att det är viktigt att inte underskatta deras förmåga att som vuxna individer ta egna beslut och bestämma över sin situation och vad de inte vill ställa upp på.

4.5.2 Etiska överväganden i mitt arbete

Till följd av mina informanters yrkesinriktning är det högst sannolikt att många av deras berättelser handlar om mycket utsatta grupper i samhället. Därför har jag utelämnat namn och uppgifter som riskerar att avslöja deras identitet. Samtliga enhetschefer (eller motsvarande) är kontaktade för godkännande av intervjuer. En etisk aspekt av detta kan vara att de genom chefens vetskap och godkännande kan känna sig tvungna att genomföra intervjun. Informanterna själva har dock vid ett flertal tillfällen informerats om studiens syfte och att deras medverkan sker på frivillig basis och därför kan avbrytas när som helst utan närmare förklaring.

Mina informanter är andrahandskällor och deras berättelser handlar om föräldrar som de möter i sitt dagliga arbete. Föräldrar som inte själva har haft möjlighet att ge sitt godkännande till medverkan. Jag har dock aktivt strävat efter att undanhålla informanternas identitet vilket i sin tur har minimerat risken att avslöja föräldrarnas identiteter, något som hade kunnat skada dessa personers integritet.

4.6 Begränsningar, validitet och avgränsningar

I detta avsnitt redogör jag för arbetets metodologiska begränsningar samt för betydelsefulla aspekter av ämnet som jag p.g.a. platsbrist inte har behandlat.

4.6.1 Metodologiska begränsningar och validitet

Även om jag anser att en kvalitativ studie är mest lämplig för mitt syfte så innebär denna metod vissa begränsningar. Den kvalitativa analysmetoden är ofta kritiserad för att vara allt för subjektiv och därmed svår att upprepa och att den sällan är representativ till en större del av befolkningen (Boolsen, 2007). För att motverka brister i *transparens* har jag strävat efter att hela tiden tänka kritiskt kring det jag gör och de data som jag samlar in. Jag har noggrant analyserat materialet genom att läsa igenom intervjuerna ett flertal gånger för att skapa stabilitet. Dessutom har jag genom ett omfattande metodavsnitt strävat efter att tydligt dokumentera varje fas i forskningsprocessen, något som ytterligare gör det möjligt för mig att kontrollera validiteten i mitt arbete (a a). Det kan också hävdas att jag tillämpar en viss generaliserbarhetsvaliditet genom att jag jämför det resultat jag kommer fram till med forskning som har publicerats på det specifika området (Svensson, 1996).

4.6.2 Avgränsningar

Det är viktigt att ha i åtanke att det handlar om ett antal yrkespersoners berättelser och tolkningar av dessa fäders upplevelser och erfarenheter. Dessa berättelser handlar om individer och familjer från olika länder, med olika språklig, religiös, kulturell och social bakgrund. Dock är det så att p.g.a. informanternas yrkesinriktning har arbetet kommit att handla om grupper av invandrare som många gånger kan ha svårare att integreras i det svenska samhället. Det är stor skillnad på olika typer av invandring. En person som t.ex. flyttar med sitt företag till ett positivt segregerat område i ett annat land drabbas inte lika lätt av anpassningssvårigheter och utanförskap p.g.a. språksvårigheter, ekonomiska problem och diskriminering. Det är dock viktigt att inte glömma bort att de allra flest invandrade föräldrar klarar sig bra i samhället och har bra relationer med sina barn. Jag har strävat efter att inte göra för stora kulturella generaliseringar utan i stället söka finna de gemensamma drag som kan vara viktiga att lyfta fram för att skapa ett bättre samhälle för alla individer, oavsett etniskt ursprung.

Många av de individer och familjer som mina informanters berättelser handlar om har hastigt tvingats att bryta upp med sina tidigare liv. Det trauma som det många gånger innebär att fly från krig, förföljelse och andra missförhållanden har stor inverkan på människors liv. Invandringen i sig innebär omfattande förändringar på en rad olika områden. Tillsammans med det trauma som många är drabbade av påverkas ens förmåga att anpassa sig och ens fysiska och psykiska hälsa i stor grad. P.g.a. brist på utrymme så behandlar studien inte detta. Dock är det viktigt att ha i åtanke att dessa aspekter på många sätt påverkar faderskapet.

En del av syftet med min studie var att undersöka eventuella möjligheter som invandrade män ställs inför i det nya landet och hur de påverkar deras faderskap. Samtliga intervjuer kom dock att domineras av olika hinder och svårigheter som invandrade män ställs inför. Jag har valt att presentera några av de positiva aspekterna av ett faderskap i förändring men går inte närmre in på hur dessa påverkar faderskapet.

5. TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt kommer jag att presentera tidigare forskning som gjorts inom området faderskap samt inom området invandring och faderskap.

5.1 Västerländsk forskning kring faderskap

Enligt Plantin (2001) är forskning kring mäns föräldraskap ett ständigt växande område. Fäders påverkan på barnens utveckling kom att utgöra det mest dominerande forskningsintresset under första hälften av 1900 talet. Idag är det dock faderskapets konstruktion och interaktion med omgivningen som står i fokus, d.v.s. hur olika ideal och förväntningar på faderskapet har förändrats genom historien. Förändringar i historien (våra traditionella värderingar, handlingsmönster och socialpolitik) har stor betydelse för hur vår syn på faderskapet har förändrats och hur vi numera ser på dagens fäder. Övergången från bondesamhälle till industrisamhälle, kvinnornas intåg på arbetsmarknaden och uppbyggnaden av den svenska välfärdsstaten med dess socialpolitiska målsättningar är alla faktorer som i olika avseenden har förändrat synen på det svenska faderskapet (a a).

5.1.1 Från bondesamhälle till industrisamhälle

Plantin (2001) beskriver hur det svenska bondesamhället karaktäriserades av en tydlig könsuppdelning i fördelningen av arbetsuppgifter i hemmet och på gården. Industrialismen ledde under sekelskiftet till en övergång från bondesamhällets självhushållning till en ökning av industriellt lönearbete. I och med urbaniseringen, som medförde sjukdomar, trångboddhet och sociala problem, förlorade *hemmet* sin funktion som samlingspunkt och sociala aktiviteter flyttades utanför hemmet. Den könsspecifika arbetsfördelningen levde dock kvar trots lönearbetet och männens roll som familjeförsörjare växte sig stark. Männens arbete förknippades med familjens överlevnad och tiden som fäderna spenderade med sina barn minskade, faderns betydelse förändrades. De maktstrukturer där det manliga förknippades med det instrumentella, avlönade arbetet och det kvinnliga förknippades med det emotionella oavlönade arbetet kunde upprätthållas genom att hävda könens olikheter (a a). Det vill säga genom att kvinnans naturliga fallenhet för omsorg och ordnande av hemmet lyftes fram (Laqueur, 1994).

5.1.2 Funktionalismen, folkhemmet och söndagspappan

Plantin (2001) beskriver vidare att under seklets första decennier drabbades den svenska befolkningen av sämre levnadsförhållanden med låg befolkningstillväxt och en ökad emigration som följd. Detta ledde till utformningen av en ny befolkningspolitik vilken riktade ett större intresse till barn, familj och föräldraskap. En lösning på befolkningskrisen var att försöka utjämna skillnader i levnadsstandard mellan barnlösa och barnrika familjer (a a). Insatser till mödrar förstärktes bland annat genom barnbidraget, ett generellt utformat bidrag som tydligt signalerade statens större ansvar för reproduktionen och familjen (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997).

Plantin (2001) beskriver hur den könsuppdelade arbetsfördelningen inom familjen förstärktes ytterligare i och med att enförsörjarfamiljen blev allt vanligare. Detta *ideala* och funktionellt uppdelade familjemönster var under 1930- och 40-talen karaktäristiskt för den så kallade funktionalismen. I denna idealiserade bild tog modern hand om hemmet och barnen medan mannen arbetade sina sex dagar i veckan. På så sätt blev söndagen den enda lediga dag då pappan skulle spendera kvalitativ tid med sin fru och sina barn – han blev den så kallade *söndagspappan*. En av de största förespråkarna för funktionalismen var den amerikanske sociologen Talcott Parsons som hävdade att alla fenomen och institutioner existerar för att de fyller en funktion för samhället. På så sätt skapade män och kvinnors olika roller i samhället harmoni i familjen. Begreppet *folkhemmet* kom

att representera den svenska välfärdsstaten (som ibland används synonymt med socialpolitik). En stat vars ekonomiska trygghet och omsorg omfattade alla. Skillnaderna mellan könen var dock hela tiden underförstådd och hemmet förknippades starkt med moderskap, ömhet och kvinnlighet (a a). Men genom välfärdsstatens framväxt har den sociala reproduktionen, och därmed också ansvaret för omsorgen av barnen, delvis blivit statens ansvar och genom detta har det skapats en förbindelse mellan den känslomässiga, individuella och offentliga sfären. Detta har skapat en politisk strategi som har ifrågasatt traditionella ideal och i stället strävar för jämställdhet mellan könen (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997).

5.1.3 Från söndagspappa till fritidspappa

Plantin (2001) förklarar att under 1950-talet började allt fler ifrågasätta männens stora frånvaro från familjen. Nu skulle fäderna på ett mer aktivt sätt engagera sig i barnen och deras fritidsaktiviteter. Den nya *fritidspappan* skulle spendera mer tid med barnen och agera könsrollsmodell samtidigt som han var familjens försörjare. På så sätt bevarades samhällets normer och det manliga reproducerades. Mannen var med andra ord fortfarande befriad från hushålls- och omsorgsarbete. Trots detta har idéerna kring denna nya fadersroll inneburit en viktig förändring i synen på mäns föräldraskap och steg har tagits i riktning mot ett mer jämställt föräldraskap (a a).

5.1.4 Modernisering och höjd levnadsstandard

Plantin (2001) beskriver hur den svenska levnadsstandarden under 1960 – talet ytterligare förstärks då svensk industri går på högvarv och erbjuder stora möjligheter till arbete. Detta leder till en ökad arbetskraftsinvandring men också till kvinnornas kraftigt ökade inträde på arbetsmarknaden. Samtidigt fortsätter den svenska välfärdsstatens modernisering med höjda barnbidrag och föräldraförsäkring vilket ger kvinnor en större ekonomisk trygghet. Detta var ett resultat av en svensk familjepolitik inspirerad av det ökade lönearbetet bland kvinnor och en diskussion om jämställdhet. Ett förbättrat stöd till barnfamiljer gjorde det möjligt för båda föräldrarna att ta föräldraledigt och genom detta betonades jämställdheten i föräldraskapet och delat omvårdnadsansvar för barnen. Detta fick dock en dålig genomslagskraft att döma av de uttagna föräldrapenningsdagarna de första tio åren. Idealet om den *nya* omsorgsgivande fadern drevs endast av en liten grupp och nådde inte den breda massan. Men det skapade en ny syn på och nya förutsättningar för föräldraskapet och familjelivet (a a).

5.1.5 1980 talet och framåt

Det är först under 1980 talet som Plantin (2001) beskriver att män och fäder börjar framställas på ett annorlunda sätt inom reklam- och populärkulturen. En bild av mannen som gav en motvikt till den familjeförsörjande pappan och som präglades av sensualism, känslighet och sårbarhet. Den nya bilden av en man som engagerade sig i familjens olika aktiviteter. P.g.a. en väl etablerad jämställdhetspolitik och ett socialpolitiskt stöd för förändrade föräldraroller skapades en stark diskurs kring den nya manligheten och faderskapet (a a).

5.1.6 Den nya fadern i praktiken

Enligt forskning som Plantin (2001) tar upp om familjer och faderskap råder det en obalans mellan de kulturella förväntningar som finns på mannen i hans roll som fader och det praktiska handlingsmönstret. Medan de flesta män ställer sig

positiva till jämställdhet och till en aktiv papparoll så är det många fäder som inte tycker sig leva upp till dessa uppfattningar (a a). Det råder fortfarande en stark könssegregerad uppdelning vad gäller fördelningen av hemarbete där män ägnar dubbelt så mycket tid åt förvärvsarbete som kvinnor, och det motsatta vad gäller hemarbete (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997).

Men Plantin (2001) tar även upp forskning som pekar i motsatt riktning och vars resultat visar på hur mannens syn på arbetsmoral och köns och auktoritetsrelationer har genomgått en radikal förändring.

5.1.7 Sammanfattning

Sammanfattningsvis hävdar Plantin (2001) att många forskningsrapporter visar på att ojämlikheten inom arbetsliv och familjeliv består. Detta trots den svenska statens stora och långvariga engagemang för en förändring av mansrollen och för att skapa en ökad jämställdhet mellan könen. Ett engagemang som är relativt unikt i jämförelse med andra länder i världen. Plantin (2001) refererar till den svenska kvinnomaktutredningen (SOU 1998:6) som uppvisar icke överraskande resultat på att kvinnor fortfarande har det huvudsakliga ansvaret för barnens omvårdnad och det regelbundna hushållsarbetet. Mannen å andra sidan ägnar fortfarande mer tid åt lönearbete än det obetalda familjearbetet. En av slutsatserna utredningen kommer fram till är att orättvisorna mellan könen på nästan alla områden i samhället består. Detta gör det svårt för oss att tala om en i grunden förändrad mans- eller fadersroll. Men det är lika viktigt att påpeka att det faktiskt har skett en förändring. Fäder spenderar mer tid med sina barn och hushållsarbetet är mer jämnt fördelat än tidigare (a a).

Enligt Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) råder det idag, p.g.a. socialpolitikens utformning, ett delat ansvar för barnen mellan föräldrar och stat. Ett ansvar som från början var moraliskt men genom olika generella stödsystem har kommit att innebära ett starkt ekonomiskt inflytande. I en jämförelse med andra länder så är svensk familjelagstiftning starkt individualiserad, rättigheter och skyldigheter berör individen och inte familjen som enhet.

Enligt Plantin (2001) utgör den historiska utveckling som jag har redogjort för i ovanstående beskrivning en socialkonstruktivistisk modell för faderskapsforskningen. Karaktäristiskt för detta synsätt är att faderskapet ses som aktivt format i samstämmighet med den omgivande miljön och det övriga livet. Faderskapet ombildas ständigt i förhållande till de samhälleliga förväntningarna och förutsättningarna. *”Medvetenheten om denna specifika, historiska utveckling är viktig för den vidare förståelsen av hur dagens svenska män tänker och agerar i sitt faderskap.”* (Plantin, 2001, sid. 24) Detta exkluderar dock inte de strukturella faktorernas inverkan på faderskapet d.v.s. klass, kön, yrke och familjeform (a a).

5.2 Forskning om invandring och faderskap

I jämförelse med den begränsade mängd studier som har gjorts av hur mödrar och barn påverkas av immigrationen så har studier som rör faderskapet fått ännu mindre uppmärksamhet (Roer-Strier m.fl., 2005). I detta stycke kommer jag att redogöra för en del av den forskning som har gjorts inom området invandring och faderskap. Jag har använt mig av ett antal vetenskapliga artiklar som alla är sammanfattningar av nationella och internationella forskningsstudier om invandringens påverkan på faderskapet. Jag har även använt mig av Christian Catomeris (1997) intervjubok om invandring och faderskap i Sverige.

5.2.1 Kulturkrock och den nya fadersrollen

Enligt Roer-Strier m.fl. (2005) fokuserar en stor del av den forskning som finns tillgänglig om invandring och dess följder på negativa konsekvenser av invandring för familjer och för föräldraskapet. I förordet till en av de artiklar som jag har använt mig av beskrivs hur en stor del av denna litteratur kopplar samman olika riskfaktorer med uppkomsten av en *kulturkrock* (a a). Alltså att mötet med den svenska kulturen ofta upplevs som en konflikt där normer och värderingar från hemlandet kolliderar med dem som råder i det svenska samhället.

En artikel av Pels (2000) som handlar om Marockanska fäder i Nederländerna bygger på två studier samt relevant forskningslitteratur och fokuserar på fadersrollen i en kontext av förändring. De hävdar att könsroller och föräldraskap är sociala fenomen som bäst kan förstås ur ett kulturellt-ekologiskt perspektiv. Här tas både den historiska kontexten och det sammanhang som invandrade familjer befinner sig i efter migrationen i beaktning. Studien kommer fram till att ideal och förväntningar kring föräldraskapet skiljer sig mellan invandrade marockanska familjer och infödda holländska familjer. T.ex. att både marockanska män och kvinnor, till skillnad från holländska män och kvinnor, tenderar att referera negativt till den *frihet* och *individualism* som är sammankopplat med kvinnor och barn i Nederländerna. Trots detta har det praktiska utövandet av faderskap hos de marockanska familjerna en viss tendens att vara mer heterogent och *modernt* än väntat, i ljuset av det samhälleliga ideal som råder om kvinnans och mannens jämställdhet. Intressant nog visade det sig vara tvärt om bland den infödda holländska befolkningen. Normer och värderingar angående föräldraskapet var mer inriktat mot ett jämställd ideal mellan man och kvinna. Något som inte alls stämde överens med det faktiska utövandet. Trots att idealen kring faderskap skilde sig mellan dessa två grupper, hade de alltså mer gemensamt än vad stereotypa uppfattningar om vissa gruppers ideologiska ståndpunkter kan ge en bild av. I båda grupper har modern det huvudsakliga ansvaret för omvårdnaden av barnen och fadern har oftast rollen som familjeförsörjare.

Christian Catomeris (1997) intervjubok om invandring och faderskap bygger på kvalitativa intervjuer med elva pappor med ursprung i ett flertal olika länder. I efterordet lyfter han fram att mycket av det som papporna beskriver i sina berättelser kan upplevas som annorlunda. *”Etnologen, t.ex., fascineras kanske av de många illustrationer för hur människor från vad de kallar för ’gruppcentrerade’ kulturer hanterar sina nya liv i det ’individcentrerade’ Sverige. ”De skulle kunna placera in dem på scheman där ’jag’, ’familj’ och ’samhälle’ bildar ringar av olika storlek och betydelse beroende på individ och kulturtillhörighet.”* (Catomeris, 1997, sid. 254)

Intervjuerna som Catomeris (1997) gör präglas av dessa pappors upplevelser och erfarenheter från sin egen uppväxt och livshistoria och hur detta har präglat deras eget faderskap. I dessa berättelser är det mycket som stämmer överrens med det material som består av motsvarande intervjuer med svenska fäder. Han betonar vikten av den egna kulturen som en av de viktigaste källor till kraft vad gäller det egna faderskapet. Det ger en normer, värderingar och stabilitet och möjliggör en sammanhängande förståelse och organisering av sin tillvaro. Samtidigt för han fram att den kan vara problematiskt att prata om olika problem utifrån ett *kulturellt* eller *etniskt* perspektiv (a a). T.ex. att ett auktoritärt faderskap hos fäder från mellanöstern har sina förklaringar i tillhörigheten till en annan kultur eller

religion. Detta kan skapa en ytterligare uppdelning av invandrare och infödda svenskar.

5.2.2 Hinder

Enligt Shimoni m.fl. (2003) ses invandringen ofta som en process som medför omfattande förändringar och ställer stora krav på anpassning inom flera områden i en förälders liv. Att hitta ett arbete och en ny bostad åt sig och sin familj, att lära sig ett nytt språk och att bekanta sig med en helt ny kulturell och social miljö är faktorer som utgör dessa stora förändringar. Arbetslöshet, eller att inte ha ett arbete där ens utbildning eller kunskaper kan utnyttjas, ses som ett av de största hindren för ett fungerande faderskap hos invandrade fäder. Detta p.g.a. att de inte känner att de kan leva upp till den traditionella fadersrollen som familjeförsörjare. Den traditionella manliga och kvinnliga rollen i familjen förskjuts då hustrun skaffar arbete utanför hemmet medan fäderna fastnar i hemmet och drabbas av isolering och utanförskap vilket kan medföra en stor förlust av självkänsla (a a). Många fäder upplever även en slags förlust av auktoritet då deras barn snabbare lär sig språket och bättre anpassar sig till samhället (Roer-Strier m.fl., 2005). Enligt Lero (2006) förskjuts rollen mellan förälder och barn då föräldern tvingas förlita sig till barnens språkkunskaper och be om hjälp att översätta. Fadern är alltså beroende av att barnet tar på sig uppgifter som den normalt sett inte utför vilket kan skapa känslor av maktlöshet hos dessa fäder. Härmed kan invandringen ses som en faktor som begränsar många fäder i deras strävan att hitta en föräldraroll som fungerar.

En svensk studie (Ny m.fl., 2005) handlar om hur fäder från mellanöstern, med barn i olika åldrar, upplever den svenska barnavården och sitt föräldraskap. Studien bygger på kvalitativa intervjuer, både individuellt och i fokusgrupper, med totalt 16 arabisktalande män. Studien visar dels på att många fäder upplever svårigheter i att uppfostra sitt barn i ett annat samhälle än deras eget. Mycket p.g.a. att barnen, genom skolan och sitt umgänge med vänner, är involverade i det svenska samhället på ett helt annat sätt. Två av deltagarna i studien menar på att det är svårt att hitta en fungerande fadersroll i Sverige då de inte känner det ansvar som de anser att faderskapet kräver. Flera män i studien talar om hur avsaknaden av ett arbete medför svårigheter att lära sig språk och lagar och därmed integreras i det nya samhället. Männen fick också frågan om deras möjligheter till att integreras i samhället påverkas av hur länge de har bott här. Svaret blev att det snarare är strukturella förhållanden d.v.s. det område som du bor i och den skola som barnen går i, som bestämmer detta. Integrering motverkas av strukturella, sociala problem som t.ex. isolering inom segregerade områden, trångboddhet och stor arbetslöshet.

I en kanadensisk studie (Roer-Strier m.fl., 2005) framhålls att samhället erbjuder flera olika insatser med syfte att ge stöd, utbildning och coping – strategier till invandrade föräldrar för att de skall kunna klara av barnens behov. Många av dessa program riktar sig dock främst till mödrar och få adresserar fädernas roll. Det förklaras delvis genom det faktum att kvinnor utgör majoriteten av yrkesverksamma personer som arbetar inom socialt arbete vilket kan orsaka känslor av obehag och därmed ett mer begränsat deltagande hos dessa män.

Donna S. Lero (2006) beskriver på liknande sätt att flera studier inom området visar på att många invandrade fäder (och mödrar) upplever en stor avsaknad av det stöd från släktingar, bekanta och grannar som de fick i sitt hemland angående

barnens uppfostran. Det framhävs även att nyanlända föräldrar i mindre grad känner sig bekväma i mötet med familjerådgivare, skolpersonal och andra professionella. Mycket p.g.a. språksvårigheter men även att de många gånger tror att de professionella inte kan ge den hjälp de behöver, de är rädda för att bli missförstådda och dömda på förhand.

5.2.3 Möjligheter

I samma kanadensiska studie (Roer-Strier m.fl., 2005) tar man även upp en rad positiva möjligheter som denna förändring har inneburit för dessa familjer och för deras roll som fäder. Det handlar främst om de resurser som finns tillgängliga i det nya landet vad gäller utbildning, vård och fritidsaktiviteter. Men de lyfter också fram möjligheterna att leva i en trygg och fredad miljö, något som de inte kände i sitt hemland. Det gäller i allra högsta grad de individer och familjer som p.g.a. krig, förföljelse eller andra oroligheter tvingats att fly och där det nya landets existens kommit att bli en förutsättning för ett fortsatt liv.

6. TEORI

I följande avsnitt presenterar jag dels teorier som handlar om faderskapet som social konstruktion samt teorier om etnicitet, begreppet invandrare, segregation och utanförskap.

6.1 Social konstruktivism

Ett framträdande tema i min uppsats är hur invandrade fäder ofta upplever att deras roll som förälder har skiftat. Från att vara familjens huvudsakliga försörjare till att i stället drabbas av arbetslöshet och brist på sysselsättning och de känslor av maktlöshet och avsaknad av auktoritet som detta kan medföra. Social konstruktivism förklarar väl denna förändring av fadersrollen (Marsiglio, 1995), inte minst skapar teorin en förståelse för hur mötet mellan människor ger individer en möjlighet att omvärdera sig själva och sin syn på faderskapet.

6.1.1 Faderskapet som social konstruktion

I ett socialkonstruktivistiskt perspektiv ses faderskapet som aktivt format i samstämmighet med den omgivande miljön och det övriga livet (Plantin, 2001). Faderskapet ombildas med andra ord ständigt i förhållande till de samhälleliga förväntningarna och förutsättningarna. Marsiglio (1995) förklarar att en historisk analys (t.ex. hur synen på det svenska faderskapet har förändrats) visar på hur olika bilder av faderskapet ständigt förmedlas till oss. Dessa bilder varierar beroende på den sociala och kulturella kontexten som individen befinner sig i samt beroende på individernas sociala bakgrund såsom klass, kön och religiös tillhörighet. Marsiglio resonerar vidare att ett socialkonstruktivistiskt synsätt på faderskapet beskriver hur de bilder som förmedlas till oss är formade av sociala faktorer som t.ex. kvinnors ökande deltagande i arbetslivet. Marsiglio refererar till La Rossa (La Rossa 1988, i Marsiglio, 1995) när han skriver att det är många fäder som inte tycker sig kunna leva upp till den rådande idealbilden av den *goda*, *jämställda* fadern.

Lupton & Barclay (1997) riktar en viss kritik mot den socialkonstruktivistiska teorin. De menar att den har en tendens att beskriva identiteter som helt och hållet formade genom sociala och kulturella processer. Hawkins m.fl. (1995) anser att det i en socialkonstruktivistisk syn på faderskapet kan vara problematiskt att fokusera kring tänkandet om rättvisa. Att fäders begränsade delaktighet i det

obetalda familjearbetet alltid leder till att mödrar känner sig orättvist behandlade och att detta skulle ha en negativ inverkan på deras mående och på äktenskapets kvalitet. Hawkins m.fl. (1995) vill därför kombinera en socialkonstruktivistisk syn med ett utvecklingsperspektiv där fokus läggs på den specifika uppgift som vuxna män och kvinnor ställs inför när de bildar familj och hur detta påverkar relationerna inom familjen.

6.1.2 Diskurs och subjektivitet

Ett sätt att försöka förstå konstruktionen av faderskapet är att likt Lupton & Barclay (1997) använda sig av Foucaults teorier om diskurs och subjektivitet. Här ses det mänskliga subjektet som en produkt av historien som ständigt skapas och återskapas genom den samhälleliga diskursen. Foucault hävdade att upplevelsen av självet hos individer inte existerar oberoende av sociala och kulturella processer. Det skall snarare ses som en produkt av dessa processer. Beroende av sammanhanget är vissa diskurser överordnade andra genom deras förmåga att definiera sanningen hos fenomen. Detta gäller främst diskurser utfärdade av inflytesrika sociala institutioner såsom staten, massmedia, det juridiska systemet, hälso- och sjukvård, utbildningssystemet och religiösa institutioner. *”Familjen t.ex. är ett tydligt föremål för diskursiva interventioner från medlemmar av dessa auktoritära institutioner, vilka strävar efter att rama in betydelsen av ett fenomen och styra individers sätt att tänka kring olika företeelser”* (Lupton & Barclay, 1997, sid. 9).

Vidare förklarar Lupton & Barclay (1997) att olika diskurser angående ett specifikt fenomen kan existera inom samma institutioner. Härmed kan slutsatsen dras att det inte existerar ett bestämt sätt att tänka kring faderskapet. Det praktiska utövandet av ett fenomen påverkar den samhälleliga diskursen på samma sätt som diskursen påverkar själva utövandet.

Angående samspelet mellan diskurs och individers praktiska utövande av ett fenomen refererar Lupton & Barclay (Foucault 1984, i Lupton & Barclay, 1997) återigen till Foucault och hans poststrukturalistiska teorier kring makt. Foucault menar att makt spelar en betydelsefull roll i alla sociala relationer. Makt är inte endast en extern influens som undertrycker mänskligt beteende och det existerar inte endast i institutioner, hos grupper eller hos individer. Makt kan också ses som ett system som är produktivt. I detta perspektiv är makt och diskurs sammanlänkade och arbetar tillsammans för att upprätta subjektivitet och sociala relationer. *”Diskurser både reflekterar och reproducerar maktrelationer, medan makt producerar diskurser”* (Lupton & Barclay, 1997, sid. 11).

Sammanfattningsvis kan sägas att allmänna diskurser kan förstås som representationer av olika fenomen. Det språk som människor använder och de bilder som förmedlas till oss reflekterar och beskriver inte bara den verklighet vi befinner oss i utan de spelar en betydelsefull roll i skapandet av vår kunskap om omgivningen. Dessa representationer befäster och reproducerar vår mening och kunskap om fäder och faderskap (Lupton & Barclay, 1997).

6.1.3 Bilder av den ”dåliga fadern”

Lupton & Barclay (La Rossa 1988, i Lupton & Barclay, 1995) refererar till La Rossas resonemang kring att det i ett nutida amerikanskt sammanhang ofta är medelklassmän som känner en kluvenhet inför det *nya* faderskapet. Ett faderskap vars ideal strävar efter jämställdhet och en distansering från den stereotypa bilden

av den *farliga* pappan. Denna stereotypa bild beskriver ofta män av utomeuropeiskt ursprung som frånvarande och hotfulla. I debatten kring faderskap ställs alltså idealbilden av den *nya* fadern i kontrast till de mer negativa bilderna av den *frånvarand*e, *farliga* pappan. Paralleller kan dras till Mosley & Thomson (1995) som menar på att det är ett misstag att överbetona *kulturella* skillnader i familjerelationer och fäders beteende gentemot sina barn. Skillnader som gång på gång tas för givna.

6.2 Etnicitet, begreppet invandrare och segregering

En stor del av det resultat som jag har kommit fram till och som därmed har framträtt som ett av de huvudsakliga temana i min uppsats är avsaknaden av möten mellan invandrade och svenska fäder. Segregation och utanförskap hos vissa grupper i samhället påverkar invandrade fäders faderskap och för att få en djupare förståelse för detta fenomen presenterar jag nedan olika teorier om etnicitet, begreppet invandrare, segregation och utanförskap.

6.2.1 Begreppet invandrare och etnicitet

Med begreppet invandrare avses en person som för en längre eller kortare tid har flyttat till ett land som inte är födelselandet (Magnusson, 2001). Detta innebär enligt Sernhede (2002) att ingen som är född i Sverige skall kallas för invandrare. Således bör benämningen andra generationens invandrare försvinna då de i egentlig mening är barn till någon som invandrat. Magnusson (2001) förklarar att i folkmun, media och officiella sammanhang benämns många människor invandrare trots att de har bott i Sverige under lång tid eller själva rent utav är födda i Sverige, detta enbart p.g.a. utseende. Ordet invandrare har kommit att bli en permanent benämning som vissa människor har med sig livet igenom.

Enligt Thomas Hylland Eriksen (1997) kan detta ha och göra med att människor har en tendens att lägga stor vikt vid sin etniska och nationella identitet. Denna etniska identitet är inte helt okomplicerad till sin natur. Etnicitet är ingen faktisk egenskap hos människor utan ett begrepp som står för relationer mellan människor som har någon form av kontakt med varandra. Det måste finnas någon som man definierar som annorlunda än en själv för att man skall kunna se sig tillhörande en annan etnisk grupp. Det blir en skillnad mellan *vi* och *dem*. Etnicitet är en aspekt av en relation och inte en kulturell egenskap hos en grupp. Dahlstedt (2005) förklarar att landet Sverige bygger på föreställningar om något specifikt *svenskt*, något som är svårdefinierbart med bara några få ord. Denna föreställda *svenskhet* bidrar till att definiera tillvaron och identiteten som *svensk*, därmed också en uppdelning mellan *oss* och *dem.*

Vidare skriver Hylland Eriksen (1997) att *”Forskning om etniskt identitetsskapande och gränsupprätthållande pekar på att etniska identiteter tenderar att få störst betydelse i situationer av förändring, konkurrens om resurser och hot mot de etniska gränserna”* (sid. 127). I denna process målas *de andra*, de utifrånkommande, upp som ett hot på vilka vi projicerar våra egna rädslor och problem. Dahlstedt (2005) förklarar vidare att vissa grupper dessutom antyds vara mer främmande och hotfulla än andra och behöver därför anpassas mer till det svenska samhället. Den som är ”vit” och kommer från USA, England eller Frankrike blir sällan förknippad med detta främmande till skillnad från asiater, afrikaner eller araber (t.ex. fokuseringen på muslimsk fundamentalism) som ofta får stå som symbol för denna utifrånkommande hotbild.

Enligt Sernhede (2002) finns det diskriminerande mekanismer i det språk som används i dagens svenska samhälle. Ordet invandrare har en negativ laddning och förknippas ofta med en andra klassens medborgare. Det språk som används för att beskriva den verklighet vi lever i är betydelsefull men orsakerna bakom den diskriminering som utesluter grupper av människor från det svenska samhället går djupare än så. Denna diskriminering förekommer på arbetsplatser, på bostadsmarknaden och i andra sociala sammanhang i form av en slags dold strukturell rasism. Vidare beskriver Sernhede att det på många sätt är tydligt att hudfärg, religion och etnicitet förknippas med en medborgares ekonomiska, sociala och politiska status.

6.2.2 Bostadssegregation

Enligt Magnusson (2001) var målsättningen med uppbyggnaden av den svenska välfärdsstaten att åstadkomma social trygghet och jämlikhet genom sociala reformer och det var delvis samhället som hade ansvar för individens levnadsstandard. Med bostadspolitiken under 1950- och 1960-talet ville de bygga bort bostadsbrist, trångboddhet och låg standard och de hade ett integrerat boende som mål. Det så kallade miljonprogrammet kom till för att underlätta storskaligt byggande och därmed tillgodose den snabbt ökande bostadsefterfrågan. När de ekonomiska förutsättningarna förbättrades vände efterfrågan till att i stället omfatta småhus som boendeform. Detta resulterade i att det under 1980- och 1990-talet uppstod tomma lägenheter i miljonprogramsområdena, främst i de allmännyttiga bostadsområdena i storstädernas förorter. Dessa miljonprogramsområden har varit de delar av staden där det ofta funnits lediga lägenheter att tilldela invandrade familjer. Samtidigt har det funnits en avsaknad av politiska strategier som kunde ha bidragit till att öppna *svenska* områden för *invandrare*. På detta sätt kan det sägas att den svenska staten med dess bostadspolitik delvis har påverkat mönstren av etnisk boendesegregation (a.a.).

Franzén (2001) menar att vi kan tala om segregation när olika bostadsgrupper är systematiskt särade i rumsligt och socialt hänseende. Begreppet segregation kan användas i betydelsen avsaknad av sociala relationer mellan olika befolkningsgrupper. Detta kan leda till en ojämn fördelning av människor – socialt, ekonomiskt, etniskt, åldersmässigt och demografiskt. Brister på kontakter kan resultera i en distans mellan olika grupper som manifesteras genom deras fysiska (och därmed sociala) separation. Franzén menar vidare att segregation och koncentration av vissa grupper och överrepresentation av andra i en såväl spatial som social sfär alltid är en bekräftelse på över/underordning. Denna ordning handlar om makt och relationer mellan olika maktfaktorer. Även Molina (1997) menar att bostadssegregationen först och främst skall ses som ett resultat av de ojämna maktförhållanden som råder i dagens svenska samhälle. Det finns strukturella skillnader som missgynnar vissa grupper i samhället jämfört med de infödda svenskarnas situation. Många människor i storstädernas förortsområden har färre ekonomiska, politiska och sociala resurser som gör att de är mycket begränsade i sina möjligheter att förändra sin livssituation genom att avancera på bostadsmarknaden. Vidare talar Molina om de diskriminerande mekanismer som många grupper drabbas av på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och i det juridiska systemet. T.ex. diskriminerande behandling från mäklare, bostadsföretag och från svenskar som inte vill bo nära människor med *annan etnisk bakgrund*.

Att olika grupper av människor bor åtskilda från varandra är i sig inget egentligt problem. *”Men när uppdelningen av boendet och användandet av staden i stort är*

uttryck för en social skiktning där olika grupper har skilda ekonomiska, politiska, kulturella och sociala resurser måste detta rumsliga åtskiljande ses ur ett annat ljus." (Sernhede, 2001, sid. 45) Sernhede tar upp det faktum att andelen invandrare i utsatta bostadsområden är mycket stor och att grupper med bättre ekonomiska och sociala resurser flyttar från dessa områden. De processer som skiljer området från resten av samhället förstärks när de "helsvenska" invånarna försvinner samtidigt som dessa områden i media framställs som undermåliga och med låg status.

6.2.3 Bilder av "de andra"

"Sverige är ett segregerat samhälle och vår nyhetsjournalistik bidrar till att skapa och upprätthålla en mental segregation." (Brune, 2001, sid. 9) I nyhetsmedia framställs ofta invandringen som ett problem, inte sällan med en betoning på ekonomiska faktorer. De ämnen som i allra högsta grad förekommer i svenska nyhetsmediers skildringar av invandrargrupper och minoriteter rör frågor kring flykt, asyl och brott (Catomeris, 2001). Brune (2001) menar att den journalistik som berör invandrar- och flyktingfrågor kan bidra till ökade klyftor mellan majoritet och minoritet. Detta genom att den utgår ifrån och befäster ett synsätt som karaktäriseras av en uppdelning av *vi* och *dem*.

Enligt Hylland Eriksen (1997) har många teorier som handlar om representationen av *den andra* sin grund i kulturellt och socialt identitetsskapande. Etnicitet är ett begrepp som står för relationer människor emellan och att det måste finnas någon som definieras som annorlunda än en själv för att man skall kunna se sig tillhörande en annan etnisk grupp. På liknande sätt blir vår identitet synlig först när den avgränsas i förhållande till något som är skilt från oss. Vi konstruerar bilder av oss själva och andra och väljer ut och överdriver ofta skillnader på ett sätt som skapar tydliga motsatser. Brune (2001) ger några exempel på sådana motsatspar nämligen manligt – kvinnligt, modern – primitiv och kanske även invandrare – svensk.

Dahlstedt (2005) hävdar att de egenskaper som vi applicerar på *de andra* inte alltid behöver vara negativt laddade utan kan även vara något som vi fascineras av. T.ex. den stereotypa bilden av sydeuropéer som färgglada och temperamentsfulla som ställs i motsats till den stela och tråkiga svensken. Stereotypisering rör sig både uppifrån och ner och nerifrån och upp, mot schablonen *invandrare* ställs schablonen *svennar*. I båda dessa fall finns en drivkraft som målar upp en bild av ett enhetligt *annat*. Enligt Brune (2001) är den dominerande skillnaden mellan *oss* och *dem* dock upplevelsen av vår överlägsenhet och deras underlägsenhet. Vi ser att de saknar något som vi har.

Sammanfattningsvis vill jag klargöra att det är de teoretiska begrepp kring etnicitet, segregation och utanförskap som jag har beskrivit ovan som jag kommer att använda mig av i min analys av det resultat som min studie kom att bestå av.

6.3 Analytiska begrepp

Jag har även använt vissa analytiska begrepp, hämtade från tidigare forskning om invandring och faderskap i strävan att förstå resultatet. Dessa finns presenterade under rubriken *Forskning om invandring och faderskap*.

7. RESULTAT OCH ANALYS

Följande avsnitt ger en tydlig redogörelse för det resultat som jag har kommit fram till i min studie samt en analys av densamma. Jag har delat in resultatet i fyra olika huvudteman. Dessa är *Skiftande roller*, *Känslor av rädsla*, *Avsaknaden av ett möte* och *Positiva upplevelser.* Anledningen till att jag har valt dessa teman är att de har varit dominerande i samtliga intervjuer. Under intervjuerna och i bearbetningen av de transkriberingar som följde kom en betydande del av materialet att utgöras av dessa teman. Informanterna i texten benämns ip 1-4 (intervjuperson 1-4). En kort presentation av dessa personer finns under rubriken *Informanter* i arbetets metodavsnitt.

7.1 Skiftande roller

I likhet med tidigare forskning på området visar mitt resultat att språksvårigheter, arbetslöshet och brist på sysselsättning utgör några av de största hindren för ett fungerande faderskap hos invandrade fäder (Roer-Strier m.fl. 2005; Ny m.fl. 2005; Shimoni m.fl. 2003). Olika hinder som i mångt och mycket kan sägas ha strukturella problem som förklaringsmodell. Bristande integrering, segregering och det utanförskap som detta medför är exempel på strukturella problem som kan ha stor inverkan på faderskapet. Känslor av maktlöshet, förlust av auktoritet och anpassningen till en ny fadersroll kan skapa nya och komplicerade relationer mellan invandrade fäder och deras barn.

7.1.1 Arbetslöshet och brist på sysselsättning

Jag pratar med ip 2 om den förändrade fadersrollen som vissa invandrade fäder upplever. Fäder som i sitt hemland hade en meningsfull sysselsättning och ett arbete som var en förutsättning för att kunna försörja sin familj. De kunde komma hem från sitt arbete och förse sin familj med mat, kläder och tak över huvudet, grundläggande behov som är nödvändiga för familjens överlevnad. Arbetet gav även en möjlighet till en meningsfull fritid då de kunde ta med sin familj på utflykter och semestrar. Något som många invandrade fäder inte längre har ekonomiska förutsättningar att göra.

> *Många kan inte ens köpa presenter till sina barn, så den nya jultomten är socialsekreteraren, i alla fall när det gäller de mest utsatta. Så om de vill ha en cykel så frågar de inte pappa, de frågar socialsekreteraren. Där känner de sig kränkta som män, som familjeförsörjare, som människor och som pappor."* (Ip 2)

Ovanstående citat stämmer överens med tidigare forskning kring invandring och faderskap där arbetslöshet visar sig vara ett av de största hindren för ett fungerande faderskap. Shimoni m.fl. (2003) resonerar att den traditionella manliga och kvinnliga rollen i familjen riskerar att förskjutas och fädernas brist på meningsfull sysselsättning gör att de fastnar i hemmet och drabbas av isolering och utanförskap vilket kan medföra en stor förlust av självkänsla.

Ip 4 pratar också om avsaknaden av ett arbete och den otrygghet som detta genererar. Hon tycker att en meningsfull sysselsättning är a och o för dessa fäder, något som skapar känslor av värdighet. Hon understryker att detta även är viktigt för barnen.

> *Det här är inte bara viktigt för föräldrarna utan det är även viktigt för barnen. Så när man pratar med barnen kan de säga att min pappa har en egen affär eller min pappa jobbar som ingenjör på Ericsson eller vad det nu är för något. De är helt annorlunda barn än barn som du pratar med där föräldrarna är arbetslösa. De barnen vill ju inte ens säga vad deras föräldrar gör, för att de gör ingenting.* (Ip 4)

Ip 4 upplever att de barn vars föräldrar har någon form av sysselsättning har helt andra drömmar, visioner och mål än de barn där föräldrarna inte gör någonting. Jag tror att om barnen har denna inställning så kan det spä på fädernas känslor av otillräcklighet. Men ip 4 lyfter även upp en annan aspekt av detta fenomen. Det handlar om fäder som i stället ger allt för sitt arbete, pappor som arbetar 13 – 15 timmar om dagen. Dessa fäder har en tendens att släppa allt som har med familjen att göra och de vet mycket lite om vad som försiggår med barnen i hemmet och i skolan. Deras barn får nästan aldrig se sina pappor.

> *Jag har ju barn som sitter och väntar på sina pappor tills de kommer hem, de vill inte gå och lägga sig, bara för att se pappa i 5 minuter, och sen går de och lägger sig.* (Ip 4)

När det gäller faderns roll som familjeförsörjare betonar Ip 2 att det har med ålder att göra, med den inställning man har och hur mycket man har uppfostrats i att vara traditionell man eller traditionell pappa i sitt samhälle. Många av de pappor som ip 2 träffar i sitt arbete blev föräldrar i sitt hemland och befinner sig i en slags omvandling. De har olika roller och förväntningar med sig hemifrån som kan krocka med de strukturella och individuella förutsättningar som möter dem här i Sverige.

> *Sen när de kommer hit känner de sig, precis som många latinamerikanska föräldrar kände sig då, berövade sin manlighet och även sin papparoll.* (Ip 2)

Catomeris (1997) betonar vikten av den egna kulturen som en av de viktigaste källorna till kraft vad gäller det egna faderskapet. Det ger en normer, värderingar och stabilitet och möjliggör en sammanhängande förståelse och organisering av sin tillvaro. Plantin (2001) förklarar att med en socialkonstruktivistisk syn ses faderskapet som formbar i samstämmighet med den omgivande miljön och det övriga livet. Enligt Marsiglio (1995) förmedlas ständigt olika bilder av faderskapet till oss, bilder som varierar beroende på den sociala och kulturella kontext som individen befinner sig i. Ip 2 berättar om pappor som i sitt förra hemland hade en roll som familjeförsörjare, en roll som de p.g.a. ekonomiska svårigheter tvingas att omvärdera. Denna omvandling kan skapa starka känslor av otillräcklighet hos dessa fäder, något som kan leda till att de inte känner att de är en bra förebild för sina barn. Intressanta kopplingar kan göras till den forskning som Plantin (2001) presenterar om synen på det svenska faderskapet. En forskning som delvis visar att män ägnar mer tid åt lönearbete än det obetalda familjearbetet. Detta trots den svenska statens långvariga engagemang för en förändring av mansrollen och för att skapa en ökad jämställdhet mellan könen (a a). Denna koppling är intressant för att kunskapen om den historiska process som delvis formar vår syn på faderskapet ger en förståelse för den förändring av fadersrollen som många invandrade fäder går igenom. Vidare ger det en förståelse för de känslor av otillräcklighet som många invandrade fäder känner då de inte längre kan försörja sin familj.

Angående strukturella och individuella förutsättningar frågar jag ip 3 om han upplever att det är vanligt förekommande att många invandrade föräldrar inte får arbete i Sverige trots att de är utbildade. Han berättar om föräldrar, utbildade i hemlandet, som trots att de har lärt sig det svenska språket inte har fått möjlighet till arbete. De har helt enkelt inte fått den chansen och det har tydligt påverkat hur de mår. Vidare känner han av uppdelningen mellan invandrare och svenskar i samhället, något som han själv har fått erfara då han gång på gång har tvingats att söka arbete med ett *försvenskat* namn.

> *Jag har hjälpt många föräldrar att få jobb, att få fast jobb på det här viset. Säger till dem att när de snackar i telefon skall de prata med den här stockholmsdialekten, eller göteborgsdialekten. Du ska inte prata med invandrarbrytning när du talar över telefon, så att du kan komma in på intervju.* (Ip 3)

Det faktum att många invandrade fäder tvingas söka arbete med ett försvenskat namn är enligt Sernhede (2002) ett tydligt exempel på den strukturella rasism som förekommer på arbetsplatser, på bostadsmarknaden och i andra sociala sammanhang i det svenska samhället. Det finns diskriminerande mekanismer som gör att invandrare ofta förknippas med en andra klassens medborgare. Eriksens (1997) resonemang kring etnicitet, där människor har en tendens att lägga stor vikt vid sin etniska och nationella identitet, kan här förklara den uppdelning mellan *vi* och *dem* som sker. Det måste finnas någon som man definierar som annorlunda än en själv för att man skall kunna se sig tillhörande en annan etnisk grupp. Det blir således en skillnad mellan *vi* och *dem* och i denna process finns det en risk att *de andra*, de utifrånkommande, målas upp som ett hot på vilka vi projicerar våra egna rädslor och problem. Enligt Dahlstedt (2005) antyds vissa grupper dessutom vara mer främmande än andra, t.ex. människor från mellanöstern som ofta kopplas ihop med muslimsk fundamentalism.

7.1.2 En ny fadersroll

Endast en av mina informanter talade om positiva upplevelser av en förändrad föräldraroll hos de pappor som han möter i sitt arbete. Ip 2 berättade om en pappa som efter flytten till Sverige var arbetslös medan hans fru ganska snabbt lärde sig språket och fick ett arbete. Därmed förlorade han sin roll som familjeförsörjare och fick i stället stanna hemma med barnen. Han berättade att det till en början var en stor omställning att bryta med det mönster som han var uppfostrad med och van vid i sitt hemland. Det vill säga att mannen skall arbeta och försörja familjen medan kvinnan skall stå för omsorgen av barnen. Men efter en period av nedstämdhet bestämde sig den här pappan för att ta tag i sin situation och ta tillfället i akt och ta hand om och umgås med sina barn, nu när han faktiskt hade tid till det.

> *Han kände hur han förändrades och hur mycket han fick ut också av att vara en pappa, att vara med sina barn, skjutsa dem till skolan, hjälpa dem med deras läxor, natta dem och läsa sagor och sådana saker. Han kunde säga att det var en mycket positiv erfarenhet för honom och sen för barnen också.* (Ip 2)

Samma informant drar liknande paralleller till sin egen uppväxt och att han i familjens yngre generationer ser en annan attityd till faderskapet som inte riktigt stämmer överens med den som han själv hade eller hur han själv skulle ha gjort. På många sätt är det fortfarande det traditionella synsättet på faderskapet som

dominerar där mannen jobbar sent och på helger och kvinnan är mer hemma med barnen. Men det finns en annan relation, en närmre relation till barnen, de deltar mer och gör fler saker tillsammans. Ip 2 säger följande om sin brorson och hans barn.

> *Men när han är hemma så är han bara för sitt barn, det kan jag läsa på facebook. Jag kan se bilder där han leker och han är med sitt barn och mycket närhet och mycket glädje som omger honom, bilder som jag aldrig såg med oss barn och vår pappa när vi var barn.* (Ip 2)

Även här vill jag dra paralleller till forskningen kring synen på det svenska faderskapet. Enligt Plantin (2001) är det viktigt att påpeka att det har skett en förändring i det svenska samhället där män spenderar mer tid med sina barn och hushållsarbetet är mer jämnt fördelat än tidigare. Flera studier visar dock att verkligheten ser annorlunda ut. Det finns fortfarande starka mönster där män står för den huvudsakliga försörjningen och kvinnan för omsorgen och vården av barnen. Bilden som förmedlas är dock en helt annan.

> *Det är precis den bilden som förmedlas till pappor med invandrarbakgrund, att Sverige är så jämställt, och där kommer rädslan. /…/ Sen att jag tror att dessa pappor inte har så mycket kontakt med svenska pappor och det är ett stort problem. /…/ Det finns ingen plattform där de kan mötas så att de kan se en annan pappa, så att den jämställda svenska pappan som de ser det är på tv eller vad socialsekreteraren säger.* (Ip 2)

Lupton & Barclay (1997) refererar till Foucault som ser det mänskliga subjektet som en produkt av historien som ständigt skapas och återskapas genom den samhälleliga diskursen. Det språk som människor använder och de bilder som förmedlas till oss via t.ex. massmedia spelar en betydelsefull roll i skapandet av vår kunskap om omgivningen. Ip 2 talar om ideal kring faderskapet som förmedlas till invandrade fäder och som skapar känslor av rädsla, en rädsla för att inte kunna uppnå detta ideal. Ip 2 nämner också att dessa pappor inte har så mycket kontakt med svenska pappor, något som han upplever som problematiskt. Jag drar slutsatsen att dessa fäder många gånger är begränsade till den faderskapsdiskurs som råder t.ex. i massmedia och som inte alltid ger en rättvis bild av verkligheten.

Ip 2 säger att han tror det är en viktig uppgift att försöka övertyga dessa pappor om att den nya rollen som många fäder måste anpassa sig till är bra för dem och deras barn. De kommer att tjäna på, och ha mycket glädje av, att få den här tiden att spendera med sina barn.

> *Okej nu går du på SFI, nu kommer du inte hem klockan 10 på kvällen och du är inte borta på helgerna och när du kommer hem så är du inte så trött som om du hade jobbat på i ditt yrke eller på någon fabrik. Nu har du tid att vara med dina barn, så passa på. Jag vet att det tar tid, jag vet att det är jobbigt. /…/ Man måste komma på hur man hittar någon slags övergång från den rollen man hade, det man gjorde innan, från familjeförsörjare och lördagspappa, eller kvällspappa och vara hela dagen, eller lite längre varje dag.* (Ip 2)

Alla informanter talar om att barnen ofta har lättare för att anpassa sig till samhället genom att de går i skolan, lär sig språket fortare och umgås med vänner vilket gör att de känner sig tryggare. Denna skillnad i utveckling och i anpassning

till samhället kan försvåra kommunikationen mellan fäder och deras barn och kan leda till missförstånd. Då tenderar föräldrarna att hålla barnen till sig och i många fall inta en mer auktoritär hållning vilket kan skapa ännu större avstånd. Ip 4 säger att många av de invandrade fäder hon träffar i sitt arbete har tappat kontrollen över barnen, de har tappat sin auktoritet och fungerande redskap för gränssättning av barnen.

Detta stämmer överens med tidigare forskning om invandring och faderskap. Den visar bl.a. att många fäder upplever en slags förlust av självkänsla då deras barn snabbare lär sig språket och bättre anpassar sig till samhället (Roer-Strier m.fl., 2005). Det blir svårt för vissa föräldrar att hitta en fungerande fadersroll i Sverige då de inte känner det ansvar som de anser att faderskapet kräver (Ny m.fl., 2005).

Ip 4 nämner också det faktum att barnen snabbare hinner ikapp med språket och får ett slags övertag i hemmet. Genom sin större delaktighet i samhället känner barnen till en massa och får ofta agera tolkar och ringa myndigheter, läkare och får ibland följa med till sjukvården och till olika myndigheter. Redan här menar hon har balansen ruckats. De här papporna blir som barn till sina egna barn och där förlorar de mycket av sin auktoritet. Ip 1 för ett liknande resonemang.

> *Så det gör också att det blir problem och det kan utvecklas så att den här föräldern, i sin desperation och för att återfå makten, måste använda sig av det lilla han har kvar, och det kan handla om tvång. Du ska lyssna på mig för att jag är din förälder och du måste göra det här och att i extrema fall kan de säga att du måste lyssna på mig för att jag kan slå dig. Det är i extrema fall. Det är desperation och frustration som gör att det ibland blir som det blir.* (Ip 1)

Jag frågar ip 1 om det inte finns en risk för att det målas upp en bild av invandrarpappan som strängare när det talas om auktoritet på detta sätt. Att om vi i stället skulle tänka oss en pappa som är född och uppvuxen i Sverige med en helsvensk familj, och att denna pappa blir arbetslös, så är det ju lika viktigt för den föräldern att ha kvar sin auktoritet över barnen. Ip 1 håller med och betonar att detta naturligtvis inte är ett beteende som är typiskt för invandrare. Det har snarare och göra med mänskliga mekanismer som kan finnas hos vem som helst. En svensk pappa som plötsligt blir arbetslös eller sjuk och med tiden tappar all självkänsla riskerar också att bruka våld eller något liknande i en strävan att återerövra det som han har förlorat.

> *Här pratar jag om de extrema fallen där det går snett, där en pappa som kan ha varit huvudpersonen i familjen som är familjeförsörjare, han hade ansvar, hade respekt och status. När han kommer hit till Sverige så tappar han allt, det kan bli så. Men dessa mekanismer finns även hos vem som helst. En svensk pappa som plötsligt blir arbetslös eller sjuk och med tiden tappar all självkänsla, där är också risk att man liksom försöker återerövra det som han har förlorat genom att bruka våld eller något annat, så det är en mänsklig mekanism. Men vi pratar om invandrare och om ett fenomen som existerar. /…/ En bra människa är en människa som mår bra. En människa som mår dåligt utvecklar oftare dåliga beteendemönster, vi pratar ju om människor som mår dåligt och vissa av dem kan utveckla sådana beteenden naturligtvis.* (Ip 1)

Lupton & Barclay (1995) analyserar faderskapsdiskursen i ett nutida amerikanskt sammanhang. De menar att det ofta målas upp en stereotyp bild av män med

utomeuropeiskt ursprung som *frånvarande* och *hotfull*. Ip 1 är noga med att framhålla att de gånger då fäder tar till våld för att återfå makten i sin relation med barnen handlar om extrema fall. Arbetslöshet, språksvårigheter, förlust av auktoritet och självkänsla leder till desperation och frustration. Mosley & Thomson (1995) menar att problem i familjerelationer och fäders beteende gentemot sina barn med försiktighet skall ges *kulturella* förklaringar. Ett resonemang som Catomeris (1997) delar då han ser det som en risk att det sker en ytterligare uppdelning mellan invandrare och infödda svenskar.

Ip 4 hävdar dock att det är en stor skillnad mellan arbetslösa invandrade fäder och infödda svenska fäder som förlorar sitt arbete. Att det måste understrykas att många invandrade föräldrar ofta befinner sig i en mer utsatt position då de har kommit till ett land med en helt ny kultur, nytt språk och nya samhällskoder. Många kommer dessutom från krigsdrabbade områden som kraftigt påverkar ens fysiska och psykiska mående. Infödda svenska fäder har därmed större resurser att klara av den svåra situation som det kan innebära att inte ha arbete eller någon sysselsättning.

7.2 Känslor av rädsla

Ett tema som kommer upp i intervjuerna med samtliga informanter är den orolighet och rädsla som många av de pappor som de träffar känner. En del uttrycker en rädsla för att deras barn skall bryta mot de mönster som de är vana vid i hemlandet. Men också en oro för att deras barn skall försvinna ut i det svenska samhället. Ett samhälle som stämmer överens med den bild som förmedlas till dem, antingen via andra som också är rädda, eller via massmedia. Ip 1 jämför med upplevelser från sitt eget faderskap och säger:

> *Visst har jag fajtat med mycket som de flesta föräldrar som befinner sig i samma situation som jag har gjort, t.ex. jag har en dotter som är 19 år gammal nu, och jag har också varit rädd om henne, att hon skulle slukas bort ifrån mig.* (Ip 1)

Ip 1 syftar här på en del invandrade fäders rädsla för att barnen skall försvinna ut i det svenska samhället där de kommer att bli som *svenska* ungdomar, att de skall börja röka, dricka och kanske t.o.m. knarka. Det är en delvis förvrängd bild av verkligheten som skapar dessa känslor. Känslor som riskerar att skapa klyftor mellan föräldrarna och deras barn. Jag gör tolkningen att många fäder, i och med denna förvrängda bild, blir överbeskyddande och håller barnen för nära intill sig. Barnen som inte delar samma förvrängda bild av det *farliga* svenska samhället kan då reagera på ett sätt som skapar en distans till fäderna och därmed försvårar en god och utvecklande relation.

> *Det är samma sak här också att kan du inte förstå språket, det sociala, kan man inte förstå signalerna /…/ Då tenderar man att misstolka det, då är man rädd. Är man rädd i ett samhälle så försöker man att skydda sig och skydda sina barn naturligtvis.* (Ip 1)

Rädslan som ip 1 talar om bottnar i en delvis förvrängd bild av ungdomar i det svenska samhället. En bild som de delvis får av media som har en tendens att lägga stor vikt vid det negativa. Återigen vill jag använda mig av Lupton & Barclay (1997) som framhäver den rådande diskursens betydelse i skapandet av vår kunskap om verkligheten och den omgivning i vilken vi befinner oss. Media har stor makt och enligt Foucault spelar makt en betydelsefull roll i alla sociala

relationer. *”Diskurser både reflekterar och reproducerar maktrelationer, medan makt producerar diskurser”* (Lupton & Barclay, 1997, sid. 11)

En annan aspekt av denna rädsla som flera informanter talar om är dessa föräldrars oro över att samhället skall ta ifrån dem deras barn. De hör historier om föräldrar som har förlorat sin dotter eller son genom att socialen kom och tog dem. När du hör dessa historier som förälder blir du rädd, och när du är rädd är det svårt att handla med förnuft vilket kan leda till att relationen till dina barn blir ännu mer komplicerad. De är rädda för systemet och förstår inte att situationer med omhändertagande av barn ofta är väldigt extrema fall (Ip 1).

Ip 4 talar även hon om den rädsla som många invandrade fäder känner över att socialen skall ta deras barn och att det ofta leder till att de inte vågar sätta gränser. De får signaler från samhället att föräldrar inte får gränssätta, något som ip 4 menar är en viktig del av uppfostran, något som alla föräldrar måste göra med sina barn. Ip 4 menar vidare att det ofta har och göra med hur barnen hanterar den information de får om samhället.

> *Ofta är det så att barn kommer hem och säger att idag har vi fått prata om BRIS och fått telefonnummer och man kan ringa dit om man har problem med sina föräldrar hemma. /…/ De här barnen har ju inte, som jag ser det, uppfattat den informationen på rätt sätt.* (Ip 4)

Ip 4 berättar att när det gäller anmälningar angående barn som far illa så görs en noggrann utredning som involverar alla parter i barnets omgivning: skolpersonal, dagispersonal och även föräldrar. Vissa föräldrar brister i sin förståelse av hur detta system fungerar, att det inte är socialförvaltningens mål att ta barnen från föräldrarna. Målsättningen är ju att barnen skall bo hos sina föräldrar i den mån det går och i den mån det inte föreligger stor fara för barnen. Men ip 4 upplever att denna information inte har nått dessa föräldrar ordentligt och det är här hon menar att många barn tar över makten från sina föräldrar. Det här med att man kan ringa till BRIS, eller polisen, och passar det inte så kan socialen tilldela dig en egen lägenhet. Det stämmer ju inte riktigt menar ip 4.

I ett försök att förstå denna rädsla kan det vara givande att se till den specifika historiska utvecklingen av den svenska socialpolitiken och hur den har hjälpt till att forma den svenska synen på faderskapet. Enligt Bäck-Wiklund & Bergsten (1997) så råder det idag, p.g.a. socialpolitikens utformande, ett delat ansvar för barnen mellan föräldrar och stat. Ett ansvar som genom olika generella stödsystem har kommit att innebära ett starkt ekonomiskt statligt inflytande. I en jämförelse med andra länder så är svensk familjelagstiftning starkt individualiserad, rättigheter och skyldigheter berör individen och inte familjen som enhet. Detta påverkar starkt de normer och värderingar som vi har om familj och föräldraskap och som kanske inte stämmer överens med de normer och värderingar som vissa invandrade familjer är vana vid.

Denna oro och rädsla för det svenska systemet som uppstår kan även ses som nära sammankopplad med de svårigheter det innebär att vara ny i ett land. Men på frågan om denna oro kommer från personer som nyligen har anlänt svarar ip 2:

> *Nej inte så nya, de här papporna som jag talar om har bott i Sverige mellan tre till sju år, speciellt de som bor i Rosengård, de bor där och har ingen*

kontakt. De enda svenskar de möter är socialsekreterare och en och annan lärare på Rosengårdsskolan. (Ip 2)

Ip 3 säger att det många gånger kan handla om föräldrar som har bott i Sverige upp till 15-20 år.

Ip 1 understryker att det handlar om normer som förmedlas till oss på ett mycket implicit sätt genom nyheter, tidningar och debatter. Vissa invandrade föräldrar har dock inte samma möjlighet att ta del av denna kunskap p.g.a. att de inte är tillräckligt integrerade i det svenska samhället. Ip 1 betonar hur svårt det är att föreställa sig vad det kan innebära att vara i ett land där man inte kan språket, där man inte är deltagande och inte har koll på vad som sker omkring en. Detta kan leda till oro och stress och känslor av paranoia, rädsla och misstänksamhet. Ip 2 säger:

Det finns den här rädslan också. Eftersom man inte känner till det nya samhället och det går många myter om att om man inte tar hand om barnen så kommer socialen att ta dem, och det påverkar också, många är rädda och då blir de passiva i sin papparoll. (Ip 2)

Jag frågar ip 3 om svårigheterna med att vara en stabil förälder när många bär på en sådan stor rädsla. Han svarar att det är jättesvårt för när en förälder är rädd blir relationerna i familjen svaga. Han säger att det är viktigt att barnen känner närhet och trygghet samtidigt som föräldern sätter tydliga gränser. Ip 2 talar om rädslan som ett naturligt skydd för människan som gör att vi inte tar för mycket risker. Känner vi för mycket rädsla kan det dock bli problematiskt. Att föräldrar är rädda om sina barn är naturligt men i överdriven mängd finns det en risk att barnen inte får utrymme att växa, ta risker, pröva sig fram, lyckas, misslyckas och gå vidare. Aspekter av ett barns liv som är avgörande för dess utveckling.

7.3 Avsaknaden av ett möte

Ip 1 berättar att han tror att många invandrare behöver mycket kunskap om samhället för att kunna känna sig trygg i sin fadersroll och därmed kunna ifrågasätta en del av det som man har med sig från hemlandet. Som svar på det frågar jag honom om det inte då finns en risk att det görs allt för mycket generaliseringar om svenskar och om invandrare. Alla individer är ju olika och det finns stora variationer inom alla kulturer. Han håller med om att det är skillnader inom en och samma kultur beroende på var du bor, vad du sysslar med, utbildningsgrad, kön och mycket annat. Det finns dock tydliga mönster som har med normer och värderingar att göra och de kan variera både till sättet och till graden. Han framhåller dock att alla föräldrar vill skydda sina barn, oavsett kulturell bakgrund. De vet att barnen är sårbara, de behöver vägledning, stöd, erfarenhet och mycket skydd tills de blir självständiga. Han säger så här angående att lära ut kunskap om samhället till invandrade föräldrar:

Jag menar inte att man skall lära ut till de här invandrarna hur det är i Sverige, visst kan man göra det men det kommer inte att lösa problemen. /…/ Det jag menade är att genom deltagande, att dom själva blir intresserade av det här samhället, av seder och bruk som finns här t.ex. traditioner och börjar ta till sig. För att lära ut det är oftast, det kan vara påtvingande, det kan uppfattas som främmande, det kan väcka motstånd. Men däremot när man är med, när man själv känner sig deltagande, då automatiskt tar man till sig hur det är. (Ip 1)

Vidare talar ip 1 om att vi som människor inte kan skydda oss totalt från omgivningen utan vi påverkas av och själva påverkar miljön runt omkring oss oavsett var vi befinner oss. Om dessa individer, som har invandrat till Sverige och känner denna rädsla, får komma in och vara med så kommer de att påverkas. Men om de är isolerade, inte har ett jobb och lever i ett segregerat område, då kommer de att påverkas mycket långsammare. En socialkonstruktivistisk syn (Marsiglio, 1995) på formandet av det egna faderskapet ger en förståelse för hur mötet mellan människor ger individer en möjlighet att omvärdera sig själva och sin syn på faderskapet. Segregationen i samhället motverkar dock ett möte mellan människor med olika bakgrund. Det utgör ett hinder för infödda svenska fäder att ta del av invandrade fäders olika normer och värderingar samtidigt som det motverkar invandrade fäders möjlighet att ta till sig infödda svenska fäders synsätt. Det skapar brister i förståelse för varandras olikheter och en uppdelning av *vi* och *dem* riskerar att forma stereotypa uppfattningar om varandra.

Franzén (2001) använder begreppet segregation i betydelsen avsaknad av sociala relationer mellan olika befolkningsgrupper vilket kan leda till en ojämn fördelning av människor – socialt, ekonomiskt, etniskt, åldersmässigt och demografiskt. Dessa bristande kontakter leder till en distans mellan grupper av människor som manifesteras av deras fysiska (och därmed sociala) separation.

Ip 2 drar paralleller till sina egna upplevelser av att komma till Sverige från ett land i Latinamerika. Han kom hit på 70-talet och tillsammans med sin familj var de delaktiga i en förening tillsammans med andra landsmän, där de alla delade ett stort politiskt engagemang.

> *För jag minns i demonstrationer det var inte bara vi som var med, det var svenska föräldrar också. Men det är klart det var en viss typ av föräldrar, om man kan kalla det vänsterföräldrar eller palestinasjalsföräldrar. För det var dem som var med, det var dem vi träffade och det kanske påverkade vårt föräldraskap för vi började umgås med några föräldrar.* (Ip 2)

Han betonar dock att kulturella normer och värderingar kring faderskapet som han hade med sin från sitt hemland mer liknade dem som existerade i Sverige än de bland föräldrar från t.ex. länder i mellanöstern, föräldrar som han träffar i sitt arbete. Samtidigt upplevde han att den grupp av invandrare som han tillhörde hade större kontakter med infödda svenskar och blev lite mer välkomnade av samhället än vad de arabisktalande familjerna blir idag.

Diskussionen med ip 4 övergick från integration och utbredd segregation till problemet med den omfattande trångboddheten i vissa invandrartäta bostadsområden och hur detta kan påverka föräldraskapet. Det är t.ex. inte ovanligt att familjer med sex, sju barn tvingas att bo i en trerumslägenhet. Hon säger:

> *Så tycker vi då att de här barnen skall klara sina läxor och skolan och föräldrarna skall klara av att hjälpa dem, men det finns ju ingen arbetsro i ett sådant litet boende. /…/ Så jag tycker att trångboddheten betyder jättemycket också, och att man inte kan ta sig ur, alltså det här handlar ju om politik. Att de här familjerna, eller de här föräldrarna inte kan ta sig ur den här segregationen, de är fast.* (Ip 4)

I anslutning till detta berättar ip 4 om hur socialförvaltningen för ett par år sedan placerade en familj från Rosengård i en villa i Limhamn/Bunkeflo. Detta utlöste högljudda klagomål från många som bodde i området. Det skrevs protestbrev och protestlistor till politikerna där de förklarade att de minsann inte skulle placera en invandrarfamilj med flera barn i detta idylliska, *svenska* Limhamn/Bunkeflo. Det slutade dock med att familjen fick bo kvar men naturligtvis med känslor av olust och obehag då de absolut inte kände sig välkomna (Fürstenberg, 2001).

Ip 1 ger även delvis en strukturell förklaring till uppkomsten av känslor av rädsla som många invandrade fäder känner. Att det i grunden handlar mycket om bristen på integration. Om du inte känner dig deltagande i samhället, om du inte kan språket och inte har ett arbete och när du inte känner att något är meningsfullt så känner du dig heller inte trygg. Dessa fenomen kan i sin tur generera andra problem som främlingskap, utanförskap och diskriminering vilket i sin tur påverkar faderskapet.

> *Det här med att man inte är integrerad, jag vet inte vad du tycker men det här är det primära i nästan alla samhällen, att man skall ha rättigheter att finnas. Då måste du vara deltagande, du skall vara till nytta för andra och andra skall vara nyttiga för dig, det är grunden till allt.* (Ip 2)

Molina (1997) menar att bostadssegregationen först och främst skall ses som ett resultat av de ojämna maktförhållanden som råder i dagens svenska samhälle. Det finns strukturella skillnader som missgynnar vissa grupper i samhället jämfört med de infödda svenskarnas situation. Många människor i storstädernas förortsområden har färre ekonomiska, politiska och sociala resurser som gör att de är mycket begränsade i sina möjligheter att förändra sin livssituation. Därigenom blir det tydligt att strukturella hinder såsom arbetslöshet, segregation och trångboddhet utgör att stort hinder för många invandrade fäder att skapa bra relationer till sina barn.

Brist på möten mellan invandrade och infödda svenska fäder kommer även upp i samtalet med Ip 4. Hon berättar om erfarenheter som visar på att när de har haft möten med blandade (invandrade och infödda svenska föräldrar) grupper i föräldrautbildningssyfte så har vissa invandrade fäder en tendens att inte vilja prata om något misslyckande, de kan vara svårt att erkänna för sig själv och andra att man inte kan gränssätta ens egna barn. Att ens sexåriga barn i stället bestämmer över dig. Ip 4 understryker dock att dessa svårigheter främst gäller fäderna, med mödrarna kan man prata på ett helt annat sätt. Detta är anledningen till att hon inte blandar män och kvinnor i dessa grupper. När männen är med i dessa grupper blir kvinnorna hämmade, männen tar stor plats och vill visa hur duktiga de är.

Jag frågar ip4 om hon tror att en grupp som består av pappor från olika länder och kulturer skulle vara en bra mötesplats där olika normer och värderingar kring faderskapet skulle kunna diskuteras och normaliseras. Hon svarar att det skulle kunna vara en bra möjlighet men att det skulle krävas att man arbetade en hel del med att skapa en bra dynamik i gruppen, att deltagare kan lita på varandra och på att det som sägs stannar där och inte får konsekvenser utanför gruppen. Vidare säger ip 4 om föräldrautbildningsgrupper med fäder från olika länder och kulturer:

> *Det är ju ett utmärkt forum för sådana diskussioner. Utmärkt forum, och där kan man också se att om man blandar så kommer man ju att upptäcka att*

föräldrar, oavsett var i världen man kommer ifrån, oftast har likvärdiga problem. (Ip 4)

Ip 4 berättar att hon har haft blandade föräldrautbildningsgrupper där det har kommit fram utländska familjer och uttryckt känslor av befrielse när det har visat sig att svenska familjer har liknande problem. Innan har dessa föräldrar levt i tron om att det endast har och göra med att de har kommit till ett nytt land och att de inte kan hantera sin situation. I stället känner de en gemenskap med svenska föräldrar då de har liknande upplevelser.

Jag tror att det har lite med exilsituationen att göra, i början känner sig alla exilgrupper utsatta, de känner sig rädda och de har ett visst behov av att stänga in sig och förena sig gentemot majoritetssamhället. Men sen med tiden borde vi skapa mer kontakt mellan invandrargrupper och majoritetssamhället och mellan alla grupperingar just för att motverka segregering och för att skapa de här mötesplatserna. (Ip 2)

Även i samtalet med ip 3 kommer detta med brist på möte mellan invandrade och svenska föräldrar upp. Han har pratat med hundratals familjer som inte någon gång har suttit ner med en svensk familj och diskuterat kultur, uppfostring och annat som rör samhället. Han tar också Rosengård som exempel och berättar att när invandrade familjer började flytta in där bodde många infödda svenskar i området. Han frågar sig sedan varför svenska familjer flyttar ifrån dessa områden. Han betonar att det är kommunens ansvar att planera boendet för invånarna så att denna segregering motverkas. Något som är av stor betydelse för att möten mellan invandrade och svenska fäder skall kunna bli verklighet.

Magnusson (2001) talar om hur den svenska staten med dess bostadspolitik delvis har påverkat mönstren av etnisk boendesegregation. I och med att det under 1980- och 1990-talet uppstod många tomma lägenheter i storstädernas miljonprogramområden kom dessa delar av staden i stor skala att bli tilldelade många invandrade familjer. Detta skedde tillsammans med en avsaknad av politiska strategier som kunde ha bidragit till att öppna *svenska* områden för *invandrare*. Sernhede (2001) tar upp det faktum att andelen invandrare i utsatta bostadsområden är mycket stor och att grupper med bättre ekonomiska och sociala resurser flyttar från dessa områden. De processer som skiljer området från resten av samhället förstärks när de *helsvenska* invånarna försvinner samtidigt som dessa områden i media framställs som undermåliga och med låg status.

7.4 Positiva upplevelser

Hitintills har jag beskrivit hinder och svårigheter som invandrade fäder kan stöta på i det nya landet och hur det påverkar deras faderskap. Givetvis finns det också positiva aspekter av ett faderskap i förändring. Ett exempel är den pappa som jag beskrev i det ovanstående stycket *Ny fadersroll*. Här beskrivs hur den nya situationen i Sverige gav honom en möjlighet att omvärdera sitt faderskap, vilket resulterade i en närmre och mer givande relation till sina barn. Det råder dock en skevhet i förhållandet mellan de positiva och negativa aspekterna, där de sistnämnda har en tendens att dominera. I nedanstående stycke ges dock en kort översikt av andra positiva aspekter som några av mina informanter berättade om.

7.4.1 Nya möjligheter

Ip 2 säger att möjligheterna är många och det är viktigt att komma ihåg att många invandrade fäder klarar sig utmärkt i det nya samhället. Han berättar om flera

föräldrar som lyfter fram den säkerhet och trygghet som de upplever i det nya landet. Många föräldrar kan här känna att de inte längre behöver vara rädda för att deras barn skall fara illa. I hemlandet kanske det fanns många skäl till stor oro p.g.a. krig, bombningar, kidnappningar och andra oroligheter. Ip 4 påpekar dock att trots att många invandrade föräldrar känner en viss trygghet när de kommer till Sverige från ett krigsdrabbat land så är den trygghetskänslan ofta relativt kortvarig. Brist på sysselsättning, trångboddhet och att utan hjälp från släktingar och nära vänner uppfostra sex, sju barn är faktorer som kan skapa stor osäkerhet hos dessa föräldrar när deras liv går vidare.

Andra positiva aspekter som kommer fram i mitt samtal med ip 2, som också bidrar till känslor av trygghet, är att föräldrarna här i Sverige upplever att samhället erbjuder större rättigheter och möjligheter inom vård, barnomsorg och utbildning. T.ex. att i stort sett alla har rätt till utbildning, deras barn går till dagis eller skolan och de behöver inte vara hemma och passa sina barn. Något som inte är helt självklart för alla i vissa länder.

8. SAMMANFATTNING

Nedan följer en kort sammanfattning av det resultat som jag har kommit fram till.

● Arbetslöshet och brist på en meningsfull sysselsättning utgör ett av de största hindren för ett fungerande faderskap hos många av de fäder som denna uppsats handlar om. Många fäder tvingas att anpassa sig till en ny fadersroll då de inte längre har möjlighet att försörja sin familj, något som i många fall leder till känslor av maktlöshet och förlust av auktoritet vilket kan skapa nya och komplicerade relationer mellan fäder och deras barn.

● Barnen har en tendens att anpassa sig till samhället snabbare genom att de går i skolan, umgås med vänner och därmed lär sig språket snabbare. Genom sin större delaktighet i samhället känner barnen till mycket och får ofta agera tolk i mötet med myndigheter, läkare och skolpersonal. Skillnaden i utveckling och anpassning till samhället kan försvåra kommunikationen mellan fäder och deras barn och leda till missförstånd. Fäderna upplever en stor förlust av självkänsla och känslor av maktlöshet. Det blir svårt för vissa föräldrar att hitta en fungerande fadersroll i Sverige då de inte känner det ansvar som de anser att faderskapet kräver. Fäderna tenderar då att hålla barnen till sig och i många fall inta en mer auktoritär hållning än de annars skulle ha gjort, vilket kan skapa ännu större avstånd.

● Många fäder som denna studie handlar om känner en stor rädsla för att deras barn skall försvinna ut i det svenska samhället, ett samhälle som stämmer överens med den bild som förmedlas till dem, antingen via andra som också är rädda eller via massmedia. Det är en delvis förvrängd bild där ungdomar i media målas upp som stökiga och som röker, super och knarkar. Men dessa fäder uttrycker även en rädsla för att samhället (socialen) skall ta ifrån dem deras barn. De är rädda för systemet och förstår inte att situationer med omhändertagande av barn är extrema fall. I situationer av rädsla är det svårt att handla med förnuft vilket kan leda till att relationen mellan fäder och barn blir ännu mer komplicerad. Denna oförståelse och rädsla bottnar delvis i en bristande integration och en avsaknad av möten mellan invandrade och infödda svenska fäder. Men rädslan kan också förstås genom att se till den specifika historiska utvecklingen av den svenska

socialpolitiken och hur den har hjälpt till att forma den svenska synen på faderskapet. I jämförelse med andra länder är svensk familjelagstiftning starkt individualiserad, rättigheter och skyldigheter berör individen och inte familjen som enhet. Detta påverkar starkt de normer och värderingar som vi har om familj och föräldraskap och som kanske inte stämmer överens med de normer och värderingar som vissa invandrade familjer är vana vid.

● Något som en del fäder upplever som positivt i sin roll som förälder i det nya landet är den säkerhet och trygghet som de känner. I hemlandet kanske det fanns många skäl till stor oro p.g.a. krig, bombningar, kidnappningar och andra oroligheter men i Sverige behöver dessa fäder inte längre vara rädda för att deras barn skall fara illa. Andra positiva aspekter som många fäder uppfattar och som bidrar till känslor av trygghet är de större rättigheter och möjligheter inom t.ex. vård, barnomsorg och utbildning som de upplever att samhället erbjuder.

9. SLUTDISKUSSION

I mitt arbete har jag undersökt ett antal yrkespersoners berättelser om upplevelser, och erfarenheter kring det egna faderskapet hos fäder som har flyttat till Sverige från ett annat land. Syftet med denna studie har varit att undersöka hur hinder och eventuella möjligheter som invandrade män ställs inför i det nya landet påverkar det egna faderskapet.

Jag har kommit fram till att skiftande roller p.g.a. arbetslöshet, nya normer för faderskap och avsaknad av integration utgör hinder och svårigheter som invandrade män ställs inför i mötet med det nya landet. Hinder och svårigheter som i sin tur påverkar deras faderskap i negativ riktning. Resultatet stämmer väl överens med tidigare forskning på området. Ett fenomen som jag har lyft fram i mitt arbete som inte förekommer i tidigare studier om invandring och faderskap är den rädsla som många invandrade föräldrar känner för att deras barn skall *försvinna* ut i det svenska samhället. Som en reaktion på dessa känslor har många fäder en tendens att bli överbeskyddande och håller barnen för nära intill sig. Att föräldrar är rädda om sina barn är naturligt men i överdriven utsträckning finns det en risk att barnen inte får utrymme att utvecklas. Barnen kanske inte heller delar bilden av det *hemska* svenska samhället som många fäder får från media och från andra föräldrar som är rädda, vilket leder till att det skapas en distans mellan fäder och barn. Men många invandrade fäder känner också en rädsla för att samhället (socialen) skall ta ifrån dem deras barn. De får signaler från samhället att de inte får gränssätta, något som leder till att de blir passiva i sin föräldraroll och många barn tar härigenom över makten från sina föräldrar. När en förälder är rädd blir relationerna i familjen svaga och barnen får inte den närhet, trygghet och tydliga gränssättning som de behöver för att utvecklas. Dessa känslor av rädsla anser jag har sin grund i bristen på möten mellan olika grupper av människor. Den kunskap som invandrade fäder får om samhället begränsas av den fysiska och mentala separationen som råder mellan invandrade och infödda svenska fäder. Det skapas därigenom färre möjligheter till förståelse och gör det svårt för invandrade fäder att hitta ett fungerande faderskap.

En del av det resultat som framkom i min studie har kommit att handla om hur invandrade fäder ofta känner att deras roll som förälder har förändrats, från att vara familjens huvudsakliga försörjare till att i stället vara arbetslös och de känslor av maktlöshet och brist på auktoritet som detta medför. Ett annat hinder som

invandrade fäder ofta ställs inför och som påverkar deras faderskap är skillnaden i utveckling och anpassning till det svenska samhället mellan fäder och barn. Barnen lär sig språket snabbare och genom sin större delaktighet och kunskap om samhället skapas ett ojämnt maktförhållande. Detta gör det svårt för många invandrade fäder att hitta en fungerande fadersroll då de inte känner det ansvar som de anser att faderskapet kräver. Balansen i familjen ruckas när dessa pappor blir som barn till sina egna barn och förlorar mycket av sin auktoritet.

Förlusten av självförtroende, känslor av maktlöshet och brist på auktoritet som ovanstående faktorer resulterar i kan leda till att vissa fäder intar en mer auktoritär hållning gentemot sina barn. I extrema fall kan deras desperation och frustration leda till att de tar till våld för att återfå makten i sin relation med barnen. Detta beteende ges alltför ofta religiösa och kulturella förklaringar d.v.s. att mötet med den svenska kulturen alltid leder till en *kulturkrock* där normer och värderingar från hemlandet kolliderar med dem som råder i det svenska samhället. T.ex. att fäder från mellanöstern kommer från starkt patriarkala samhällsstrukturer och därmed har svårt att anpassa sig till ett mer *jämställt* svenskt samhälle. Dock är det inte sagt att den egna kulturen inte spelar en betydelsefull roll då den ger en normer och värderingar som hjälper till att forma ideal och praktik kring det egna faderskapet. Men jag är av den åsikten att det kan bli problematiskt om de hinder och svårigheter som kan uppstå angående föräldraskapet hos invandrade fäder ses ur ett *kulturellt* eller *etniskt* perspektiv. Det riskerar att skapa stereotypa uppfattningar om individer eller grupper av individer som i sin tur leder till en uppdelning av *vi* och *dem*. Jag anser att det i stället är mer givande att se till de strukturella hinder som många invandrade fäder ställs inför och hur dessa påverkar faderskapet. Segregering, arbetslöshet och utanförskap är faktorer som skapar sämre förutsättningar för invandrade fäder att skapa bra relationer till sina barn.

Som resultatet visar känner många invandrade fäder av den strukturella rasism som råder i arbetslivet och hur detta har en negativ inverkan på deras möjligheter att skaffa arbete. Mina tankar går till intervjuperson 3 som berättar att han gång på gång hjälper invandrade fäder att söka arbete med ett *försvenskat* namn och en *försvenskad* dialekt, något som är nödvändigt för att de över huvud taget ska få komma på intervju. Denna diskriminering utgör ett stort hinder för dessa fäder att komma in i och anpassa sig till det svenska samhället. Arbetslöshet och brist på en meningsfull sysselsättning leder till att dessa föräldrar fastnar i hemmet och isoleras från det övriga samhället. De kan inte försörja sig själv och sin familj vilket leder till en stor förlust av självkänsla och värdighet, något som i sin tur påverkar relationen mellan invandrade fäder och deras barn.

Ett annat strukturellt hinder är den segregering som skapar en uppdelning mellan olika grupper av människor. Många av storstädernas förorter, t.ex. Rosengård i Malmö, är områden som ofta förknippas med undermålighet och sociala problem. Individer med större ekonomiska, sociala och kulturella resurser flyttar ifrån dessa områden och det blir en uppdelning av *vi* och *dem*. Denna uppdelning skapar en distans mellan invandrade och infödda svenska fäder och resulterar lätt i stereotypa uppfattningar om varandra. Bristen på integrering skapar också ett stort utanförskap hos många invandrade fäder och som resultatet visar på kan detta leda till okunskap och rädsla, något som i sin tur påverkar faderskapet i negativ riktning. Samtidigt får det inte här läggas alldeles för stor vikt vid de strukturella

faktorernas påverkan på människors handlande. Många familjer väljer att bo i vissa områden dels p.g.a. känslor av gemenskap och tillhörighet.

Kravallerna i Rosengård med brinnande sopor och stenkastande ungdomar förekommer regelbundet i nyhetsmedier och debattprogram. Ofta ges förklaringen till problemen i Rosengård att fäderna till dessa ungdomar har tappat kontrollen och att de inte har förmåga att uppfostra sina barn. Jag har här svårt att inte tänka på den utbredda arbetslösheten och trångboddheten som många invandrade familjer är drabbade av. Hur det påverkar de individer som bor i dessa områden och vad det har för inverkan på fäders relationer till sina barn.

I början av mitt arbete visade jag genom tidigare forskning på hur synen på det svenska faderskapet har förändrats genom historien. I och med den svenska statens stora engagemang för att uppnå en ökad jämställdhet mellan könen finns idag en idealiserad bild av faderskapet, bilden av den *jämställda*, *deltagande* svenska pappan. En stor del av forskningen visar dock på att detta ideal inte helt stämmer överens med fäders faktiska utövanden. Kvinnor har fortfarande ett huvudsakligt ansvar för omvårdnaden av barnen och män ägnar mer tid åt lönearbete än till obetalt familjearbete. Kunskapen om denna historiska process är viktigt att bära med sig för att kunna förstå och fokusera på likheterna mellan invandrade och svenska fäder vad gäller samhälleliga förväntningar, egna krav och upplevelser av sitt faderskap. Att känna maktlöshet och förlust av auktoritet inför sina barn p.g.a. avsaknaden av ett arbete och därmed förlusten av sin roll som familjeförsörjare är något som jag tror invandrade och infödda svenska fäder har gemensamt. Vidare ger kunskapen om den egna historiska bakgrunden en viss förståelse för den förändring av fadersrollen som många invandrade fäder går igenom.

Givetvis har olika kulturella skillnader mellan människor från olika delar av världen stor betydelse. Jag anser att olika normer och värderingar skall synliggöras, diskuteras och normaliseras. Genom att bryta isoleringen och i stället skapa mötesplatser mellan invandrade och infödda svenska män och fäder skulle en diskussion om olikheter och likheter och ett accepterande av dessa kunna bli verklighet. T.ex. genom de föräldragrupper som en av mina informanter talar om där föräldrar från olika kulturer möts och där de faktiskt upptäcker att de har mycket gemensamt när det gäller barnens uppfostran. Jag tror att det skulle kunna skapa en ökad förståelse för varandras olikheter och därmed underlätta för invandrade fäder att hitta en föräldraroll som fungerar.

LITTERATUR

Boolsen, M-W (2007) *Kvalitativa analyser*. Malmö: Gleerups utbildning.

Brune, Y (2001) *Mörk magi i vita medier*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Bäck-Wiklund, M & Bergsten, B (1997) *Det moderna föräldraskapet – En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och Kultur.

Catomeris, C (1997) *I fädrens spår. En intervjubok om invandring och faderskap*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Catomeris, C (2001) *Mörk magi i vita medier*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Dahlstedt, M (2005) *Reserverad demokrati: representation i ett mångetniskt Sverige*. Umeå: Boréa.

Eriksen, T H (1997) *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa.

Franzén, M (2001) Problemet segregation: en orättvis jämförelse. I: Magnusson, L (red) *Den delade staden*. Umeå: Boréa.

Griswold, R L (1993) *Fatherhood in America: A History*. New York: Basic Books.

Hawkins, A J, Christiansen, S, Sargent, K P, Hill, J E (1995) Rethinking fathers involvement in child care. I: Marsiglio, W (red) *Fatherhood – Contemporary theory, research and social policy*. London: Sage Publications.

Laqueur, T (1994) *Om könens uppkomst*. Stockholm/Stenhag: Symposion.

Lupton, D & Barclay, L (1997) *Constructing fatherhood – discourses and experiences*. London: Sage Publications.

Magnusson, L (2001) (red) *Den delade staden*. Umeå: Boréa.

Marsiglio, W (1995) (red) *Fatherhood – Contemporary theory, research and social policy*. London. Sage Publications.

Molina, I (2001) Den rasifierade staden. I: Magnusson, L (red) *Den delade staden*. Umeå: Boréa.

Mosley, J & Thomson, E (1995) Fathering behavior and child outcomes. I: Marsiglio, W (red) *Fatherhood – Contemporary theory, research and social policy*. London: Sage Publications.

Plantin, L (2001) *Män, familjeliv & föräldraskap*. Umeå: Författaren och Boréa Bokförlag.

Rosengren, K-E & Arvidson, P (2002) *Sociologisk metodik.* Malmö: Liber.

Sernhede, O (2002) ”*Alienation is my nation.” Hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige.* Stockholm: Ordfront.

Starrin, B & Renck, B (1996) Den kvalitativa intervjun. I: Svensson, P-G & Starrin, B (Red) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P-G (1996) Förståelse, trovärdighet eller validitet? I: Svensson, P-G & Starrin, B (Red) *Kvalitativa studier i teori och praktik.* Lund: Studentlitteratur.

Tidsskrifter:

Clark, D, Este, D, Roer-Strier, D, Shimoni, R, Strier, R, Este, D (2005) Fatherhood and immigration: challenging the deficit theory. *Child and family social work*. Nr 10, s. 315-329.
http://www3.interscience.wiley.com/journal/118740264/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0

Clark, D, Este, D, Shimoni, R (2003) Paternal Engagement in Immigrant and Refugee Families. *Journal of Comparative Family Studies*. Nr. 34, s. 555-568.
http://www.questia.com/googleScholar.qst;jsessionid=KRnD0jbt1Ld6ThvLCyRQnFDSx2B2xNLDYg6lclp10Z4qW3LhfGJv!-1597424203!1750148947?docId=5002042028

Fürstenberg C (2001-05-15) Grannar vill stoppa barnrik familj. *Sydsvenskan.se*.
http://sydsvenskan.se/malmo/article5845/Grannar-vill-stoppa-barnrik-familj.html

Lero, D S (2006) Immigrant Fathers. *Father involvement research alliance (FIRA). Inventory of policies and policy areas influencing father involvement. Section K*, s. 95-104.
http://www.fira.ca/article.php?id=95

Ny, P, Dejin-Karlsson, E, Dykes, A-K, Plantin, L (2005) The experience of Middle Eastern men living in Sweden of maternal and child health care and fatherhood: focus-group discussions and content analysis. *Elsevier*. 2006-05-09.
http://hdl.handle.net/2043/5490

Pels, T (2000) Muslim families from Morocco in the Netherlands: gender dynamics and fathers roles in a context of change. *Current Sociology*. Vol. 48, nr. 4, s. 75-93.
http://csi.sagepub.com/cgi/content/abstract/48/4/75

Intervjuer:

Intervju person 1: 2009-04-16

Intervju person 2: 2009-04-17

Intervju person 3: 2009-05-02

Intervju person 4: 2009-05-07

BILAGA

Intervjuguide:

Den egna uppväxten, barndomen och familjen:

Hur var din egen uppväxt – känslor, stämningar och minnen?
Hur var relationerna i familjen?
Vad var viktigt/betydelsefullt under din uppväxt?
Hur var arbetsfördelningen i familjen?
Vilka var de rådande normerna och värderingarna i familjen?
Vad var bra respektive dåliga egenskaper hos din far?
Hur har din egen uppväxt (mor, far, familj) präglat ditt faderskap?

Flytten till Sverige:

Varför flyttade ni till Sverige? Hur gick det till?
Vad var bra/inte bra, svårt/inte svårt?
Vad blev annorlunda efter flytten?
Hur påverkades de inre familjerelationerna av den nya situationen?
Vad innebar mötet med det nya landet i fråga om ideal och uppfattningar kring faderskapet och bilden av sig själv som man och familjefar?
Hur har denna erfarenhet förändrat dig som person?
Hur har denna erfarenhet förändrat er familj?
Hur hanterade du dessa förändringar? (viktigt att uppmärksamma olika faser, ett processförfarande som slutligen leder fram till en förändrad livssituation)
Yttre faktorer – strukturell påverkan och kritiska händelser.
Inre faktorer – individens personliga drivkrafter och resurser.

Frågor om deras möte med invandrade föräldrar:

Vilken är din yrkesmässiga bakgrund?
I vilket sammanhang träffar du och arbetar med invandrade fäder?
Vad är det för hinder som invandrade fäder kan stöta på i mötet med det nya landet och hur påverkas deras faderskap?
Kan invandringen ge möjligheter till positiva förändringar angående faderskapet?
Upplever du att många invandrade fäder känner att det finns en tydlig bild/mall av hur en bra förälder/pappa skall vara i Sverige?
Hur upplever du att invandrade fäder uppfattar omgivningens (samhällets) förväntningar på fadersrollen?
Upplever du att de känner att de har svårt att leva upp till den bilden?
Vad har de normer och värderingar angående faderskapet som man har med sig från sitt hemland för betydelse i det nya landet?
Papporna som ni möter i gruppen – finns det några dominerande teman som kommer upp till diskussion och i så fall vilka? (angående uppväxt, flytten, familjen och faderskapet)
Tankar bakom COPE grupp för pappor?
Angående migrationen till Sverige, hur påverkar det relationerna inom familjen?
Vilka svårigheter respektive möjligheter kan de möta och hur klarar man av det? (drivkrafter och resurser).
Konfrontationen med svårigheterna i det nya landet? Uppbrottets erfarenheter?